

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 23. ZÁŘÍ 1936

ZA KČ 2.—

Co se bude musit státi

EVŽEN ŠTERN

Politická historie lihu

KAREL KUBATA

Fotografie - umění?

B. MARKALOUS

Amerika přehání

CHARLES MERZ

Masaryk a Beneš

ZDENĚK SMETÁČEK

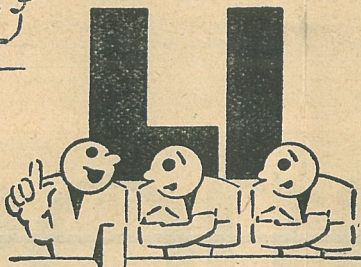
Ještě o mezinárodní řeči

KAREL SCHEINPFLUG

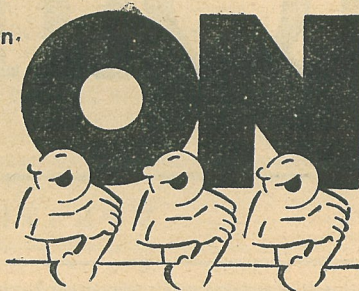
Čím by našim Němcům mohla být demokracie — Jak rozumějí demokracii
Po sjezdu Rudové strany — Uvázl drápkem — K čemu filmová komora?
Ještě k rakvickému případu — Proč muzikanti nehrají?

Myslíme to velmi vážně!

Na jemné prádlo a na ruce -Kalion-
Vždy ale jen „třímuzí!“

Hned ji to dokážeme!

„Třímuzí“ přinášíj nyní bílé draslové mýdlo „Kalion“ s vysokým obsahem tuku vyrobené z nejjemnějších surovin. Je to příjemně parfumované mýdlo jak na mytí tak na jemné prádlo.

**KALION BÍLÉ MÝDLO
v modrém balení**

KLUB PŘÍTOMNOST

sekretariát a klubovní místnost v Praze XI., budova
Všeobecného pensijního ústavu (vých. vchod), tel. 355-83

Letní přestávka — příští večer 7. října.

Podmínky členství: Členem může se stát ten, kdo bude přijat
výborem na doporučení jeho dvou členů. Zápisné jednou pro vždy
Kč 50, roční příspěvek činného člena Kč 80, rodinného Kč 40, aka-
demického Kč 20 (zápisné Kč 10), zakládajícího Kč 2000 jednou pro
vždy.

Hosté mohou přicházeti do klubu na jeden nebo tři večery, jestliže
je výbor pozval a člen uvedl.

Úvahy a přednášky Klubu Přítomnost:

1. č. P. N. Miljukov: Masaryk a Beneš, již II. vydání! — 2. č. Walter
Tschuppik: Německo 1926—1936 a Československo. Vyšlo v naklada-
telství Fr. Borový; svazek Kč 4.

Prázdninová anketa klubu „Přítomnost“, týkající se sta-
noviska významných osobností našeho veřejného života vůči
klubu, vstoupila do stadia, v němž jest si již možno utvo-
řit přibližný obraz toho, co kladného anketa přinesla a co
bude lze z ní pro další činnost klubu zfruktifikovati. Souhlas-
ně bylo potvrzeno, že naše ve-
řejnost potřebovala již nutně
středisko, kde bylo lze objek-
tivně a přátelsky vyměnit ná-
zory o ožehavých problémech
dneška a že klub „Přítomnost“
tomuto úkolu plně vyhovuje.

S díky také nutno konstatova-
ti u účastníků ankety uznání
světlych stránek klubu „Při-
tomnost“, ale přitom i nestrán-
né vytčení jeho nedostatků, na
příklad ne dost intenzivní péče
o to, jak cizina řeší konkrétní
otázky hospodářské. Nutno ta-
ké projevití potěšení, že jest
v duchu přípisu p. min. dra K.
Krofty klubem již delší dobu
zamýšleno založení odboček
klubu „Přítomnost“ na čl. ven-
kově, což by za spolupráce klu-
bu s veřejností značilo zajisté
kladný přínos a obohacení na-
šeho veřejného života.

OBSAH 37. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Stalin a Trocký. — KAREL KUBATA: Politická historie lihu. —
LADISLAV P. PROCHÁZKA: Populační starosti. — JAMES JEANS: Kam dospěla věda? — Strategická perspektiva
ze Španělska. — SPORTIVUS: Ohlížíme se za Olympiádou. — Kam srdce tihne. — Sudetoněmecká poesie. — Vysoké
školy v obraně. — Trnitá cesta německého aktivisty. — Národní píseň nebo jaká? — Přívrženci esperanta nám píší...

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevyžádané
rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt
roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Užívání nov. známek povoleno řed. pošt
a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA Č. 62

Co se bude musit státi

(Problém zkrácení pracovní doby.)

Polevuje nezaměstnanost ?

Naše noviny s radostí komentovaly hlášení, že koncem srpna klesl počet nezaměstnaných (neumístěných uchazečů o práci) na 480.340 osob. Po prvé letos klesá počet nezaměstnaných u nás pod půl milionu. Je však nutno očekávat, že v zimních měsících opět stoupne. Vždyť na příklad v roce 1932 od května do září jsme stále měli pod půl milionu nezaměstnaných, a koncem roku počet stoupl na $\frac{3}{4}$ milionu. Půl milionu nezaměstnaných jest však na naší zemi neobyčejně mnoho.

Podívejme se na výkaz Mezinárodního úřadu práce. Po Spojených státech amerických, po Anglii a Německu vykazuje Československo stále největší absolutní počet nezaměstnaných; řadíme se v tomto směru žel mezi velmoci, a počet našich nezaměstnaných je docela vyšší nežli na př. ve Francii.

Veřejnost se utěšuje klamnou útěchou, že ve skutečnosti je méně nezaměstnaných, než kolik vykazují veřejné zprostředkovatelné práce. Jistě část „nezaměstnaných“ plně nezaměstnána není, ale mnoho jiných se u zprostředkovatelen práce zase vůbec nehlasí. Vždyť výkazy zprostředkovatelen práce jsou nám ověřovány statistikami o zaměstnanosti, které podávají sociálně-pojišťovací ústavy svými výkazy o počtu pojištěnců. Ty ukazují souhlasně s výkazy zprostředkovatelen práce vzestup zaměstnanosti, který však stále neuspokojuje. Jestliže u nemocenských pojišťoven bylo v červenci letošního roku pojištěno 2.207.818 dělníků, jest to vzestup proti červenci loňského roku o 126.000, ale při srovnání s červencem 1931, 1930 a 1929 méně o 303.000, 382.000 a 484.000.

Nesrovnávejme však pouze jednotlivý měsíc; dvánáctiměsíční průměr počtu pojištěných dělníků od července 1935 do června 1936 činí 1.986.000, t. j. o 114.000 více nežli za období od července 1934 do června 1935. Avšak v druhém pololetí 1929 a v prvním pololetí 1930, tedy v období, kdy již končila konjunktura a začínala krize, bylo pojištěno 2.520.000 dělníků, tedy o 534.000 více.

Obávám se, že k zdolání této už skoro trvalé nezaměstnanosti nestačí dosud nastoupené cesty. Rozvinutí našeho exportu nezávisí jen na naší snaze, na ceně a kvalitě našeho zboží. Je závislé na vypořádání se ciziny s trvalou nezaměstnaností, na mezinárodních politických poměrech, na tempu mezinárodního zbrojení, na snahách po hospodářské autarkii u mnoha států a na řadě jiných okolností. Je přirozené, že na příklad do Německa těžko budeme exportovat tolik, kolik jsme exportovali v době, kdy toto nevyčerpávalo svou koupěschopnost zbrojením. Tedy vidět spásu pouze v exportu, pro jehož vystupňování musíme ovšem učinit všechno, co jest v našich silách, bylo by klamáním sebe.

Nebudeme-li provádět investiční práce, kterých náš hospodářský a sociální život nezbytně potřebuje, ne-

klesne dnešní počet nezaměstnaných, naopak stoupne. Nezapomeňme, že částečné oživení naší zaměstnanosti jest hlavně způsobeno oživením veřejných prací a průmyslových oborů, které pracují pro národní obranu. Jsou to práce nezbytné, ale je otázka, zda tempo posledních měsíců bude možno v těchto oborech udržet. A přes konjunkturu v úseku válečného průmyslu a prací s tím spojených u nás a v cizině máme stále půl milionu nezaměstnaných.

Lidem bez výdělku nic neprodáte.

V poválečném období, právem nazývaném druhou průmyslovou revolucí, nahrazoval zrychlený technický pokrok (racionalisace) soustavně lidské pracovní síly stroji. Zmechanisovaná výroba měla za následek vystupňovanou produkci za současného podstatného omezení počtu zaměstnanců, bez dostatečného vzestupu mezd. Uvedme zde pouze některé příklady důsledků racionalisace podle úředních zpráv našich živnostenských inspektorů:

„V továrně na cement byl počet zaměstnanců postupně zmenšován s 650 na 340, při čemž výroba stoupla z 16.000 vagonů roku 1928 na 17.000 vagonů roku 1931. Výkonnost dělnictva tedy vzrostla asi o 100%, mzdy byly zvýšeny jen o 10% a o práci přišlo přes 300 lidí.“

„V továrně na prádlo se výrobnost na hlavu zešestonásobila, a mzdy stouply pouze o 10%.“

Srovnáme-li naše dnešní továrny a poměry, které v nich byly před válkou, zdají se nám úžasné vylidněnými. Zaměstnávají nepoměrně méně zaměstnanců. V důsledku toho mzdový podíl v jejich výrobních nákladech stále klesá. Uvedme případ vylidňování z oboru textilního, který dříve u nás zaměstnával mnoho lidí a v němž zaměstnanců bude ještě ubývat, neboť náš textil není ještě do té míry zautomatisován jako v jiných silně průmyslových státech, které s námi soutěží. Dr. Czech ve svém exposé ministra sociální péče, předneseném roku 1933, upozornil na případ známé textilní továrny v Hradci Králové, kde byly zavedeny automatické tkalcovské stavy. K obsluze 20 takových stavů, u nichž dříve stálo nejméně 20 dělníků, je teď potřeba pouze 1 dělníka. K charakteristice případu uvedl:

„Stroje, na nichž se pracuje ve dvou směnách, jsou konstruovány tak, že po odchodu druhé směny i bez další lidské pomoci běží dále a zpracovávají připravenou zásobu příze i po odchodu dělnictva. Nepřetrhne-li se nit, běží stroj bez dozoru několik hodin, až je zásoba zpracována. Stroje jsou kromě toho spojením s vlastním elektrickým motorem konstruovány tak, že stav se automaticky zastaví a nemůže způsobit žádnou škodu. Skutečnost, že je takto možno nechat závod běžet úplně bez lidí, byť i jen na několik hodin, nám ukazuje, že jsme na cestě k liduprázdné továrně, která pak znamená konec uplatňování lidské práce v jednom z nejdůležitějších odvětví a tím i tragedii pro desetitisíce dělníků.“

To není však ještě poslední slovo dnešního technického pokroku. V Americe existují již několik let

textilní továrny, kde jeden člověk obsluhuje 100 zautomatisovaných stavů. Tento poslední typ technické vymoženosti bude znamenat, že obor, vyrábějící zboží pro přímou spotřebu širokých mas, sám bude zaměstnávat při hromadné výrobě nepatrný počet zaměstnanců. Tato poslední vymoženost je již aplikována v Německu, ba i v Japonsku, kde jsou již továrny na výrobu hedvábí s nepřetržitým provozem, obsluhované v každém poschodí pouze jediným člověkem, dohlížejícím na automatický chod výrobního procesu.

V těchto příkladech bychom mohli dlouho pokračovat. Továrny chrlí spousty krásného zboží, ale nezaměstnávají dost spotřebitelů a strojoví roboti je nemohou dost nahradit, neboť ani nejedí, ani se nešatí. V tom tkví jedna z hlavních strukturálních příčin světové hospodářské krise. Jak zemědělská, tak průmyslová výroba, ve svých rozměrech a ve své výrobní kapacitě rozšířená a zvýšená, opírá se o užší okruh zaměstnanců. To znamená, že dnešní zemědělství a průmyslová velkovýroba má mnohem užší spotřebitelskou základnu, než mělo dřívější technicky méně vyspělé hospodářství.

Dřívější vratká rovnováha mezi výrobou a možnou spotřebou byla porušena hned trojím způsobem:

1. výrobnost byla podstatně zvýšena;
2. zároveň byl snížen počet zaměstnanců;
3. ani u zbylého počtu zaměstnanců nebyly mzdy dostatečně zvýšeny, aby jejich spotřební síla mohla býti přizpůsobena zvýšené výrobnosti na hlavu jednoho zaměstnance.

Jako výsledek se pak musila dostavit a také se dostavila katastrofální odbytová krise, která přes přechodné ožívání investičními pracemi nepomine, dokud nebude znovu zjednána rovnováha mezi možnou výrobou a koupěschopností obyvatelstva. Racionalisace odstraňovala zaměstnance, a zapomnělo se, že tito jsou skutečně nezbytnými spotřebiteli pro vzrůstající výrobu.

Jak jsme tuto odbytovou krizi léčili?

Soukromé hospodářství léčilo vzrůstající odbytovou krizi protismyslně: redukováním počtu zaměstnanců, soustavným snižováním mezd a pokračováním v racionalisaci, která vyražuje především síly starší a řemeslné, pro svoji kvalifikaci lépe placené. Necháváme stranou otázku, do jaké míry bylo k tomu soukromé podnikání hnáno vzájemnou konkurencí a do jaké míry mohlo a mělo nastoupiti jiné cesty. Je však nesporné, že takto byla opravdu kombinovaným způsobem podlamována koupěschopnost mas.

Toto zlo bylo zmirňováno veřejnou rukou, podnikající nutné a užitečné veřejné práce na úvěr. Veřejnými investicemi lze nezaměstnanost zmirňovat a tvořit nové statky, avšak není možno jí trvale potříti. Ačkoliv krise trvá již sedmý rok, čímž relativní přesycenost trhů do značné míry pominula, a ačkoliv nastala přechodná zbrojařská konjunktura, máme stále ještě půl milionu nezaměstnaných.

Proto jsme propagovali zkrácení pracovní doby a prodloužení školní návštěvy již od počátku krise, ještě v době, kdy značná část závodů stála a v ostatních se pracovalo v omezeném provozu. Ve svém referátě v sociálně-politickém výboru Poradního sboru pro otázky hospodářské v roce 1934 jsem uvedl:

„Vzestup soukromého podnikání u nás nebude tak rychlý, uvážíme-li hospodářské a politické obtíže, se kterými náš export do sousedních států pracuje. Podnikati veřejné práce a zadávati veřejné dodávky bez současného zkrácení pracovní doby ve všech dílnách, pracujících pro tyto veřejné práce, stavby a dodávky, je k potření nezaměstnanosti nedostatečné a polovičaté. Veřejných prací a dodávek je potom namnoze v továrnách a dílnách používáno pouze k zaměstnávání dělníků již zaměstnaných nad 40, ba i nad 48 hodin týdně, čímž se nezmenšují státní ani finanční náklady, ani hospodářské a sociální nesnáze, které vyplývají z velkého počtu nezaměstnaných. Čím později bude sníženo maximum pracovní doby, tím méně nám prospěje v překonávání odbytové krise a s tím většími obtížemi se setká u rozšířeného počtu závodů a jejich zaměstnanců, pracujících mezi tím přes 40 hodin týdně.“

Předpověď se dnes, žel, až v nečekané míře splnila. Uvedu jeden případ za mnohé z prostředí, které velmi dobře znám. V malém městě ve středních Čechách jsou dvě velké kovodělné továrny, které ovládají město. V těchto továrnách dělníci dnes pracují nejméně 56 hodin týdně na státních dodávkách; při tom v obci téměř nebylo nezaměstnaných.

Vytváříme

pátý stav trvale nezaměstnaných.

Tito privilegovaní dělníci, z nichž velká část byla po celou dobu krise zaměstnána, hledí si dřívější hladovou dobu a dosud pokleslé sazby mzdové nahraditi prací přes čas. Poněvadž závčas nebyla snížena pracovní doba a nebyly zapracovány nové síly, jeví se dnes v řadě oborů, pracujících pro obranu a vyzbrojení země, nedostatek mladých kvalifikovaných sil. Proto v těchto oborech, pracujících s omezeným počtem zaměstnanců, dojde nezbytně k vzestupu mzdových sazeb i bez zkrácení pracovní doby. Ale omezený počet privilegovaných zaměstnanců dostatečně neoživí odbyt spotřebních statků, neboť jsou již nejnutejším vybavením.

Vedle těchto přezaměstnaných zaměstnanců, prací přes čas vyčerpávaných, vytváříme kategorii téměř trvale nezaměstnaných osob, které berou občas podporu a občas jsou zaměstnávány na příležitostných a přechodných pracích. Tito vykořenění odvykají pravidelné práci, vegetují a bez své viny mravně degenerují. Kdyby byli trvale zařadeni do pracovního poměru, ihned by zvýšili svoji pod kulturní úroveň stlačenou spotřebu nejnezbytnějších statků, zlepšili by nedostatečnou výživu svoji a svých rodin, kupovali by šatstvo, obuv a prádlo.

Původní socialismus kladl hlavní váhu na vyvlastňování výrobních prostředků, aby bylo dosaženo spravedlivějšího rozdělení důchodů a z toho plynoucí koupěschopnosti. Dnes, kdy úsek veřejného hospodářství se rozrostl, akcionování a syndikalisace převádí i soukromá vlastnictví na velký počet podílníků, je důležitější spravedlivé rozdělení pracovních příležitostí. V tom tkví i sociální

a hospodářský problém řešení dnešní odbytové krise a hlavní východisko z relativní nadvýroby.

Jestliže však dovolujeme, aby se výrobní zlepšení projevovало především a mnohdy pouze v prodloužení pracovní doby již zaměstnaných osob, pak rozšíření výroby neproměňujeme v náležitě míře ve zlepšení sociální a hospodářské, nýbrž zvyšujeme jen pokleslé příjmy těch, kteří byli již zaměstnáni a tím proti nezaměstnaným privilegováni. Vytváříme nový pátý stav trvale nezaměstnaných se všemi s tím spojenými sociálními, politickými a hospodářskými komplikacemi.

Dnešní stav je sociálně méně spravedlivý, než byl stav dřívější. Tím, že nepřizpůsobujeme sociální reformy technickému pokroku, blížíme se poměrům horším místo lepším.

O d p o r z a m ě s t n a v a t e l ů .

Většina zaměstnavatelů se brání zkrácení pracovní doby a tvrdí, že by přinesla — zejména exportnímu průmyslu — nesnesitelné zvýšení výrobních nákladů. Ohlédněme se nejprve po cizině. V Americe je dnes již v řadě průmyslových závodů zaveden maximální 35hodinový pracovní týden a odborové organizace navrhuji zavedení pouze čtyřdenního pracovního týdne po 32 hodinách. Ve Svazu sovětů je v dobudovaném velkopřůmyslu normální denní pracovní doba sedmi-hodinová, v italském průmyslu 40hodinový týden, stejně ve velkých podnicích anglických a německých (v Německu na příklad výnosem říšského hospodářského ministra ze 16. června 1934 byla pro průmysl textilní zavedena jako maximum 36hodinová pracovní doba). Ve Francii a v Belgii byl letošního roku odhlasován zákon o 40hodinové pracovní době.

Zkrácení pracovní doby musí býti v první etapě pro-sazeno v řadě průmyslově vyspělých států a teprve v druhé etapě přichází postupně k jeho mezinárodnímu rozšíření. Obavy, že zkrácení pracovní doby ztíží schopnost soutěže našeho exportu, jsou bezpředmětné. Fakt je, že státy, které nejdříve zařadí více lidí do výrobního procesu, tím sníží své náklady na nezaměstnané a zároveň zvýší spotřební možnost svého vnitřního trhu, budou míti náskok před ostatními státy v nástupu do hospodářsky lepšího období. Péče o vnitřní trh je pro stát tím důležitější, čím jeho území je menší a čím více je odkázán na vývoz.

Dokladem toho, že zavedení pětidenního pracovního týdne přináší podnikům výhody, je skutečnost, že mnoho velkých podniků ve všech průmyslových zemích — i u nás — tuto reformu zavedlo z vlastní iniciativy. Ve všech těchto případech, pokud vůbec došlo ke snížení mezd, nebyly sníženy o mzdu za 8 hodin, nýbrž pouze o mzdu za 4 hodiny, takže při zkrácené pracovní době na 40 hodin byly vyplaceny dřívější mzdy za 44 hodin.

A c o z v ý š e n í p r a c o v n í c h n á k l a d ů ?

Naše veřejnost žije v klamně představené, že mzdy tvoří rozhodující složku ve výrobních nákladech. Tak tomu bylo v počátcích tovární výroby, více méně ru-

kořilné. Rozvojem strojového zařízení a automatické výroby mzdový podíl postupně klesá. Podle dat, která jsou nám k dispozici, pohybuje se průměrný mzdový podíl ve výrobních nákladech našeho průmyslu mezi 6 až 35%, tedy v průměru kolem 20%. Podnikatelova část, která připadá na sociální pojištění průmyslového dělníka, činí ve výrobních nákladech kolem 1%. Připočetli jsme opravdu náležitý bezpečnostní koeficient, počítáme-li, že v průmyslu činí mzdy a sociální dávky plných 24% z výrobních nákladů v továrnách; zůstala-li by při pracovní době zkrácené ze 48 hodin na 40 hodin mzda nezměněná, činily by náklady na mzdy o $\frac{1}{6}$ více, čili o 4% výrobních nákladů. (Viz IX. kap. mého spisu: „Technický pokrok, pracovní doba a mzdy“.)

Naproti tomu by podnikání ušetřilo na daňových výdajích, plynoucích na péči o nezaměstnané. Větší náklady na mzdy by byly dále nahrazeny úsporou na režii, která se podstatně snižuje zkoncentrováním výroby ze šesti dnů na 5 dnů, a hlavně oživením hospodářského života, což je především významné. Každý nezaměstnaný, jakmile je znovu zařazen do provozu, ihned zvýší svůj konsum potravin a kryje dávno neuspokojené své potřeby.

Dělníci a úředníci nejsou pro podnikání pouze zaměstnanci, nýbrž jsou dnes pro standardní masovou výrobu hlavními spotřebiteli. Větší počet zaměstnanců a lépe honorovaných znamená větší počet koupěschopných spotřebitelů. A právě to je jeden z nejdůležitějších předpokladů překonání odbytové krise.

O m y l y d ě l n í c k ý c h s t r a n .

Účinek zkrácení pracovní doby za současného zvýšení mezd byl by nesporně nejučinnějším potíráním odbytové krise. Tuto cestu nastoupil Roosevelt v Americe a do značné míry i Blum ve Francii. Tato jediná správná cesta v našich politických poměrech — za dnešní koalice — ve své přímocarosti je těžko dosažitelná. Musela by býti pravděpodobně nastoupena cesta kompromisu, rozdělení zvýšených nákladů mezi zaměstnavatele a zaměstnance. Bylo by to řešení etapové, neboť trvalé snížení počtu nezaměstnaných by umožnilo nástup k vyšším mzdovým sázbám; zatím co dnes v důsledku příliš velké rezervní armády, vyloučené z obživy, musí se zaměstnanci ve svém celku spokojiti s pomalu již stabilizovanými „krisovými mzdami“, které v mnohých případech jsou naprosto nedostatečné, a musí hledat náhradu ve vyčerpávající práci přes čas.

Mezi stoupenci komunistů je poměrně nejvíce nezaměstnaných a polozaměstnaných, pro které by zařazení do trvalého pracovního poměru znamenalo sociální vzestup, ba namnoze záchranu. Poněvadž však naši komunisté nejdou cestou účelnosti, nýbrž cestou pohodlné demagogie, pěstují pouze negativní sociální nespokojenost a označují zkrácení pracovní doby cestou kompromisu v otázce mzdové za zradu na dělnické třídě. Tím jen prodlužují podvýživu svých stoupenců a přezaměstnanost privilegovaných zaměstnanců, příslušníků jiných stran.

p o z n á m k y

Čím by našim Němcům mohla být demokracie

Masaryk často upozorňoval na to, že si naše strany dost jasně neuvědomují, jaké politické a životní možnosti nám skýtá demokracie. Považoval demokracii za cenný nástroj, jehož pomocí můžeme rozřešit mnohé staré a těžké sociální a politické otázky, jen budeme-li ho umět užívat. Upozorňoval, že demokratickou ústavou jest jen dán našemu politickému životu jen první rámec a základní pravidla. Chápal demokracii jako dobrou příležitost pro všechny, jako cestu do budoucnosti, a když k němu přicházeli lidé s rekriminacemi, odkazoval je na ni: máte možnost sami si pomoci, ale nevíte o ní dobře; zorganizujte se, pracujte, využijte demokracie!

Platila-li tato výtku tak často stranám československým, platí dnes tím více oně části Němců, kteří se svěřili vedení strany sudetoněmecké. Nesmí nás mýlit to, že se tato strana tak často demokracie a ústavy dovolává. Její základní chyba je v tom, že chápe demokracii jako závazek československého státu vůči Němcům, ale nikoli také jako závazek Němců vůči československému státu. Žádá od státu pro německou národnostní skupinu všechna demokratická práva, ale uvnitř chce tuto skupinu organisovat a také organisuje protidemokraticky, podle zásad autoritářských a totalitních. To konec konců znamená, že chce demokratických práv využívat proti demokracii.

Co chceme říci? Toto: máme ve svém státě otevřeno národnostní otázku — bylo by marné zapírat si to. V demokratické ústavě máme dobrý prostředek, jak ji rozřešit, ale neumíme ho využít. Neumí ho využít především ti, jimž na řešení národnostní otázky nejvíce záleží. Podobně jako kdysi komunisté, dovolávají se demokracie jen tam, kde z toho cítí prospěch. Zahazují tento nástroj a spoléhají na mocenský diktát strany celou svou povahou reakční a fašistické. Je to cesta, která je a s nimi možná i nás dříve či později dovede k těžkým nesnázím. Neboť je jen jeden způsob, jímž Němci a ovšem i my můžeme v Čechách dosáhnout národnostního míru, a to je demokracie. Je to pro Němce také způsob nejužitebnější, neboť žádný jiný režim nemůže dát německému lidu tolik, co může dát ona.

V tom je tragédie národnostního sporu v Čechách během 19. století: že německý nacionalismus nedovedl najít společného jmenovatele s českým (ten jmenovatel mohl být jen v oblasti sociální) a že se připjal na mocnosti konservativní a reakční. Odtud také jeho katastrofální porážka spolu s pádem dvou zpátečnických velmocí: německé a rakousko-uherské. Ale co je ještě tragičtější: tento nacionalismus nedovede onoho společného jmenovatele najít ani dnes, kdy po příchodu demokracie r. 1918 jsou dávno ty tam jeho někdejší opory: habsburský stát a bývalá moc německé plutokracie. Roste mu ovšem opora nová: obnovená německá velmoc, organisovaná nacionálním socialismem v tradicích pruského imperialismu. A to je nepochybně také hlavní příčina, která převala těžkou cestu německého národa v Čechách za demokratickou orientací a která dnes tolik ztěžuje česko-německé dorozumění.

Také u nás však měla ona historická chyba německého nacionalismu neblahý důsledek: v prvním rozběhu vítězné československé demokracie jsme zapomněli, že Němci dále existují, a to v počtu nikoli malém. Porážka jejich nacionalismu, opírajícího se o habsburský centralismus, o němčící feudalismus a německý kapitalismus, vzbudila v nás iluzi, že bylo poraženo němečtví vůbec. Tato iluze snad mohla trvat trochu déle, kdybychom si byli zavedli jiný režim než demokracii. Ale v ní se musel ukázat přirozený poměr obou národností: číselná převaha českého žilvu, jež nyní ještě posiluje živel slovenský, a tím i jeho převaha politická, ale na druhé straně také skutečná síla žilvu německého. Nejdůležitější na věci je tedy toto: že demokracií se dostává politicky k slovu snad poprvé v dějinách této země, také německý lid, což, jak se zdá, plně nepochopili ani Němci, ani my. Němci jsou tím, že ztratili někdejší umělé opory, dané dřívějším sociálním stavem a vytvořeným feudalismem a průmyslem, vedeni k mylnému názoru, že byli v československé demokracii poraženi také národnostně. A my jsme z téhož důvodu vedeni k mylnému přeceňování svého národnostního zisku. Porazili jsme sice němčící feudalismus a tu část německého kapitalismu, která se na něj navěsila, a tím jsme vzali sociální základnu německé jazykové nadvlády. Ale na druhé straně se musíme smířit s tím, že německé

Ostatní dělnické strany jsou v otázce řešení zkrácení pracovní doby plny rozpaků. Bojí se demagogie komunistů, a pak, zkrácení pracovní doby není přáním velké části jejich nejvěrnějšího členského kádru. Členové jejich nejvýznamnějších odborových organizací jsou příslušníky čtvrté třídy trvale zaměstnaných, pracujících na státních dodávkách přes čas. Tito dobře zaměstnaní dělníci doufají, že při dnešním poměrně omezeném přijímání dalších sil do továren dosáhnou v dohledné době částečného zvýšení svých mzdových sazeb. Při všeobecném zkrácení pracovní doby museli by se vzdát výdělků plynoucích z práce přes čas. A tak se o zkrácení pracovní doby hovoří nyní jen v programových prohlášeních.

Táží se, jak dlouho bez náležitých zásahů je možno přihlížet k dnešním poměrům a trpěti dnešní stav, kdy v době nedostatku pracovní příležitosti jeden pracuje a vydělává v nepřetržitém provozu nejméně 56 hodin týdně, druhý pracuje v závodě, odkázaném na státní dodávky minimálně 48 hodin a i déle, třetí pracuje ve zkráceném provozu, čtvrtý má pouze podporu v nezaměstnanosti, pátý pak je již vyřazen z řádné podpory a neobdrží případně ani poukázku na potraviny.

Bez sociálních reforem je technický pokrok neudržitelný.

Při sníženém počtu zaměstnanců a při rychle klesajícím mzdovém podílu na výrobních nákladech jsou stroje s to, aby nám vyráběly stále více tovarů v průmyslu i zemědělství. Ale není dostatek těch, kdo by tyto tovary a služby mohli kupovati, poněvadž stroj a automat zaměstnance vyřazuje, ale v jeho funkci spotřebitele ho nikdy nenahradí. Člověk zůstává stále jediným předpokladem a účelem výroby.

Proto všichni prozíraví národohospodáři a technické správně vidí, že se bez spravedlivějšího rozdělení pracovní příležitosti a bez zvýšení celkové kupní síly zaměstnanců nedá dnešní organizace podnikání a výroby ani udržet, natož dále budovat. Nechceme-li zůstat ve slepé uličce, je nutno, i za cenu přechodných nesnází, technickému pokroku přizpůsobit i pokrok sociální.

Sociálním politikům bylo stále jednostranně připomínáno, že jejich hlediska — hlediska beroucí především zřetel na pracujícího člověka a hospodárné zacházení s ním — jsou vedlejší a musí se podrobiti hospodářským možnostem výroby. Dnes je nejvyšší čas zdůraznit, že hospodářské základy výroby se bortí, poněvadž „hospodáři“ nechtějí připustit, aby stroje zaměstnancům umožňovaly méně pracovat a přitom přece zůstat vydatným konsumentem.

Není jiného trvalého východiska z dnešního nadbytku výroby, než zvýšení životního standardu širokých vrstev. Je prostě nutno provést sociální adaptaci uskutečněného technického pokroku. Je nutno „nouzi z nadbytku“ změnit sociálními reformami v požehnaný vyšší blahobyť.

Patří k zmatkům naší doby, že se bojíme tuto cestu nastoupit.

Dr. Evžen Štern.

národné jadro, to jest nemecký lid, trvá neztenčené, ba že jsme mu demokracií vlastně teprve pomohli k uplatnění.

Byl by už velký pokrok, kdybychom si tyto základní věci na obou stranách dobře uvědomili. Před oběma národnostmi stojí v podstatě tentýž úkol: přijmout do všech důsledků demokracii. Pro Němce je to však za dnešních okolností úkol těžší a pracnější. My Čechové jsme k němu sociálním a historickým vývojem lépe disponováni než oni. Se vši jistotou můžeme také říci, že henleinovská politika tento nutný pokrok na německé straně velmi zdržuje. *Zd. Smetáček.*

Masaryk a Beneš

Stojí za to přemýšlet trochu o tom, jaký je vlastně rozdíl mezi Masarykem a Benešem. Víme, že se v zásadních politických názorech shodují. Ale přece jen cítíme, zejména od té doby, co máme druhého presidenta, že Beneš si počíná poněkud jinak.

V čem to je? Na Benešově bratislavské řeči si to lze dost dobře objasnit. Beneš tam vykládá, jak je to pro nás nesmírně důležité, že máme Slovensko a že Slovensko má nás. Co by byla republika bez Slovenska? táže se; kde by pro nás bez Slovenska byla Malá dohoda? Jaký by byl náš vztah k Rusku? A jaký náš poměr k Polsku, kdybychom s ním měli společnou hranici jen těšínskou a nikoli také slovenskou? Potom se zmiňuje o tom, že je třeba, aby se pozdvihla obecná úroveň slovenského lidu, tak, aby se vyrovnala úrovni v historických zemích. A hned dodává, čeho je k tomu potřeby: práce, času, peněz a hlavně většího hospodářského vývoje, větší industrialisace a též zemědělské industrialisace.

To všecko by jistě byl mohl říci také Masaryk — ale řekl by to jinak. Beneš, zdá se nám, víc mluví jako sociolog a jako praktik, kdežto Masaryk mluvil víc jako filosof a moralista. Odtud také různé zdroje autority u obou mužů: z Masarykových slov jako by k nám mluvil samo svědomí národa; jsou to jakoby slova prorokova. Odtud jejich nesmírná podmanivost a působivost. Spodní tón Benešových řečí je trochu jiný. Tady se víc ozývá zdravý a praktický smysl našeho lidu, tady jako by mluvil národní pud sebezáchovy. Proto je i Beneš velmi působivým vůdcem, přes to, že není působivým řečníkem. V obou mužích je zastoupena obojí stránka, ideová i praktická, ale v nestejně míře. Je to pěkné poučení, jak lze tutéž politiku dělat po každé jinak a také jinak odůvodňovat. Z. S.

Jak rozumějí demokracii

„Venkov“ nám minulý týden vysvětlil, jak chápe demokracii a zásady koaliční součinnosti. Objasňuje totiž, proč se na rozdíl od socialistů a všech demokraticky smýšlejících lidí zastává španělských povstalců a nikoli vojsk bojujících na straně vlády. Madridská vláda prý v jeho očích není vláda zákonitá, přes to, že vyšla z demokraticky zvoleného parlamentu. Proč? Protože nedbala náboženských citů obyvatelstva, protože postupovala proti zákonu půdy a kompromitovala se spojenectvím s komunismem. Potom „Venkov“ tyto zásady přenáší na naše domácí poměry a naznačuje, že i tady smýšlí stejně.

Zdá se, že „Venkov“ nám dal nahlédnouti do svého myšlenkového ústrojí hlouběji než zamyšlel a než mu snad jednou bude milé. Zapamatujme si dobře: vláda, která „postupuje proti zákonu půdy“, t. j. která nedělá politiku agrární strany, není podle „Venkova“ zákonitá, byť i vyšla z demokraticky zvoleného parlamentu. A prostý důsledek této zásady: proti takovéto vládě je všecko dovoleno, i povstání a občanská válka. Tak tedy rozumí pojmu zákonitě vlády. Přísně parlamentní vláda, která by nedělala právě to, co chce agrární sekretariát, by nebyla vládou demokratickou? Proti vládě, která by nesloužila velkostatkářským a lihovarnickým zájmům tedy má být všecko dovoleno? Divnou demokracii to hlásá orgán největší koaliční strany!

Za druhé: žádnou vládu prý by podle „Venkova“ nebylo lze považovat za demokratickou, která by se opírala o komunisty nebo s nimi spolupracovala, nebo měla dokonce jejich zástupce v počtu ministrů. Jinými slovy: žádná vláda není demokratická, která spolupracuje s nedemokratickou stranou. Dobrá, to je zásada, o níž se dá diskutovat. Ale jak se tato zásada srovnává s trvalou blahovolností agrárního tisku ke straně Henleinově, o níž je dokázáno, že je protidemokratická, totalitní, autoritářská a diktátorská? Právě v neděli zase „Venkov“ napomínal henleinovce, aby nedělali v Ženevě demon-

strace a aby hleděli spolupracovat s naší oficiální politikou koaliční. S henleinovskou totalitářskou stranou se tedy součinnost připouští, a s komunistickou stranou zamítá? Kde zůstala zásada, kterou „Venkov“ právě hájil? Také zde bychom byli vděční za objasnění, ačkoliv nikterak věru nepomyšlíme na to, abychom komunisty do naší vlády zvali.

Z. S.

Po sjezdu lidové strany

Jednání o vstup lidové strany do vlády tedy ztroskotala. Odpovědnost za to nesou jediné ludovci. Setrvávají tvrdšíne na splnění požadavků, které jsou proti životním zájmům republiky. Podle nich měla by být republika přetvořena na federativní stát. Nikdo nemůže být na pochybách, kam by to vedlo. Požadavek federativního zřízení našeho státu je za daných podmínek vnitřních i okolo nás mimo všechnu diskusi. Piešťanský sjezd jenom jasně ukázal, kam lidová strana skutečně směřuje. Konal se přesně podle vypracovaného plánu. Nikdo nemohl očekávat, že se zde veřejně projeví oposice, která uvnitř strany opravdu existuje. Brožurková akce nemohla připravovanou jednotu sjezdu porušit. Každá strana si ostatně dovede sjezd zorganizovat tak, aby jednota a shoda myslí byla co nejdůrazněji projevna. Je to už tak obvyklé a fádni při všech sjezdech. Hlavně pro mladou generaci. Na sjezdech se už dávno nebojuje o ideologii strany, o myšlenky a plán do budoucna. Každý sjezd politické strany dneška je dobře připravené divadlo, kterému ostatně s opravdovým zájmem přihlíží jen nepatrná část stoupenců, a kde každý dostane přesně vymezenou a předem nastudovanou úlohu. Ani sedmý sjezd lidové strany nebyl ničím jiným.

Sjezd vyzněl tedy jednotně. A přece jednota v lidové straně není. Nebyla ani v komisích. Někteří ze zástupců i po všech důvodech proti vstupu do vlády odešli s přesvědčením, že lidová strana tam patří a měla by tam jít bez podmínek, které jsou pro každou československou vládu nepřijatelné.

Lidová strana nastupuje cestu trvalé oposice. Pro dohlednou dobu nelze s ní vůbec počítat jako se stranou, která přichází v úvahu při vládní spolupráci. Ludovci to řekli jasně, že bez splnění svých federativních podmínek do vlády nepůjdou. Odmitají nejen naši politiku vnitřní, nýbrž i zahraniční, ačkoliv u této nemohou (jako u politiky vnitřní) tvrdit, že by tu hrály roli nějaké jiné zájmy, než zájmy státní a klidného rozvoje země.

S Henleinem, i když jsou zde podstatné rozdíly, sblížuje lidovou stranu její úsilí po totalitě. Ačkoliv nezískala ani třetinu obyvatel Slovenska pro sebe, předseda lidové strany Hlinka v projevu k delegátům piešťanského sjezdu prohlašuje, že jeho strana je vlastně národ. Hlinka dále prohlašuje v tomto projevu, že jeho strana kdyby měla přijít do vlády, musí mít rozhodující moc nad Slovenskem. Reč velmi sebevědomá. Snahy po této totalitě srážejí dohromady všechny ostatní strany, směry a proudy. Jaká reakce by se to rozprostřela nad Slovenskem! Ani oltární bratři nebyli by šetřeni, pokud se hlásí ke kaceřovanému křídlu Mičurovu. A což teprve slovenští evangelíci! Nebylo by místa pro slovenské agrárníky, a což teprve národní socialisté a sociální demokraté! Ludovci by se nejraději všechno hodili do pytle židobolševismu. Pálily by se knihy, vylučovaly by se z knihoven, hlídali by se mladí Slováci s novými názory. Pokrok Slovenska byl se zastavil na desetiletí.

Příští úsilí lidové strany bude směřovat k tomu, aby každý Slováček stal se luďákem. Jejich ideál je sice nedostížitelný, přinese to mnohé půtky a nepříjemnosti. Je jisté, že lidová strana nevystačí s dosavadními prostředky a agitačními argumenty. Jestliže se jí nepodaří za patnáct let sehnat všechny Slováky pod svá křídla, sotva se jí to podaří během příštích let. Lidová strana bude vyměňovat hesla, způsoby boje i osoby.

Slovensko je na přelomu. Ludovci cítí se ohroženi, jednou divoce šermují proti bolševismu, po druhé to jsou Sokoli, pak marxisté vůbec, ani český katolicismus není podle jejich střihu a budeme mít patrně možnost všimnat si blíže nevaživosti ludovců i vůči nové theologické fakultě v Bratislavě. Všechno nové lidovou stranu ohrožuje. Zápasí proto ne se stranami, směry a proudy — lidová strana zápasí s novou dobou. Nikdo nevěř, že mladé Slovensko je pod jejím vlivem. Právě ono rozhodne boj proti ní. Cestami vlastními, na půdě hodně odlišné od českých zemí. Státním zájmem je, aby vláda podporovala na Slovensku všechny pokrokové proudy, rozvíjející se proti konservatismu, představovanému lidovou stra-

nou. Mnoho sil a hlavně mladých sil je zde nevyužito. Namnoze se rozvíjejí ve stísněných poměrech. Dejte jim možnost růst, bojovat, zápasit.

Arnošt Pospíšil.

Uvázl drápkem

Už dlouho rozestírala agrární agitace kolem lidové strany síť. Vytýkala jí, že se spojuje s bolševismem, že v prosinci minulého roku chtěla vytvořit za Šrámkova předsednictví menšinovou vládu s komunisty a socialisty, že neposlouchá papežských protibolševických projevů atd. Lidová strana se dlouho nepokojně vrtěla a uhýbala, ale nakonec se dala polapit. V pátek 18. září překvapily „Lidové listy“ čtenáře velkým nápisem: „Kdo je o pravdu proti bolševismu, jde jedině s námi!“ A pod tím je referát o protibolševické katolické schůzi na Slovanském ostrově, kde mluvil o svých ruských zkušenostech důstojný pán Mádle a kde bylo usneseno založit Národní ligu proti bolševismu, která by organizovala protikomunistický boj. V resoluci se vyslovují vřelé sympatie španělským povstalcům a srdečné přání „hrdinnému katolickému španělskému lidu, aby co nejdříve zvítězil nad komunistickými barbary“. Mimo to se vyzývá vláda, aby bedlivě pozorovala vzrůst protibolševické agitace, a ministerstvo vnitra, „aby přísnými zákroky znemožnilo všecko, co by za hranicemi republiky mohlo vzbudit podezření, že jsme oasou bolševismu ve střední Evropě“ (přirovnání se zřejmě nepovedlo, protože oasa je kraj velmi utěšený ve vyprahlém okolí pouště). Do třetice je v „Lidových listech“ článek o „zpusťšených ruských hřbitovech“, kde prý byly rozmetány kosti zemřelých, pokáceny náhrobky a kde se volně popásají kozy.

Jak by „Venkov“ nebyl spokojen s tak příznivým výsledkem své politické číby! Kavka se chytila; a jakmile pták uvázne drápkem, je podle přísloví chycen celý. „Lidové listy“ se tedy od této chvíle pouštějí v závodní běh s „Venkovem“ o pohár v protibolševické agitaci. Velmi se obáváme, že budou za silnějším soupeřem žalostně pokulhávat — neboť ten má nekolikanedělní předskok.

Nic snad lépe necharakterizuje nesamostatnost lidové strany než tato příhoda. Musí se snad síla katolických zásad zkoušet jen na silných slovech proti „bolševismu“, v jakých si teď tolik libuje propaganda nacistická? A zejména: může některá politická strana nečím víc prokázat a vystavit na odív svou vnitřní nejistotu než tím, že si dá od strany odpůřící vnutit agitační heslo?

Nehodláme katolíky přesvědčovat, že nemají být proti komunismu. Sami jsme jako demokraté zásadně proti jeho politickým metodám, ale proto nezapomínáme se dívat, kdo si dnes proti komunismu nejloučejší vede. Vidíme-li, že je to nacionalismus a podle jeho příkladu tisk národního sjednocení a „Venkov“, budeme se mít na pozoru, abychom nevydali do tohoto chóru. Svou při s komunismem jsme si vyřídili a vyřizujeme při příležitostech, které uznáváme za dobré, ale nejsme političtí záčkové, abychom vyskakovali a poslušně odpovídali, jakmile nás nějaký reakční křikloun vyvolá. Lidová strana, jak je vidět, odhodlala se hrát roli školáka, kterého si po své libosti vyvolává hlavní orgán agrární strany. Věčná přitažlivost demagogie! Bývaly doby, kdy někdo v národní demokracii nebo u Stříbrných vykřikl slovo „nacionalismus“ a hned se po něm poslušně rozkejhaly redakce všech občanských listů včetně několika socialistických. Slovo „nacionalismus“, jak se zdá, trochu zestárlo, i vykřikuje se „protibolševismus“ a prvního hlasu se nyní ujal „Venkov“. Příslušná ozvěna se rovněž dostavila.

Kdo se však dá na tuto cestu, utrpí na ní politicky. Demagogům se nedá konkurovat stejnou demagogií, nýbrž jen rozumným výkladem a moudrým počínáním. Dovolává-li se demagog hloupostí, musí se jeho odpůřce dovolávat inteligence. Jinak podlehne.

K čemu filmová komora?

Německý film není již vývozním artiklem, svět tyto filmy již nechce a časy, kdy Lubitsch a Erich Pommer vítězili ve všech kulturních státech svými německými filmy, již dávno zašly. Tento ohromný pokles německého filmu chce německá vláda nahradit novým organisováním veškeré filmové práce. Herci, autoři, architekti, komponisté, operatéri a režiséři nemusejí již jako dříve prokazovat svých schopností, nemusejí se legitimovat úspěšnou prací; německý film žádá hlavně legitimaci papírem, rodným listem až do čtvrtého roku arijského. Libreta přezkoumává referent z úřadu, důvěrník strany a ke konci předseda „Říšské filmové komory“. Kdo není v této „Reichsfilmkammer“, pro film neexistuje, je pro fil-

movou kulturu ztracen, i kdyby se jednalo o druhého Lubitsche, Sternberga, Murnaua či Stroheima. Tato organizace je nucená, je přísně vedena a kontrolována politickými instancemi.

Podle toho vzoru má být založena nyní u nás filmová komora čsl., která sdružuje veškeré filmové pracovníky, kteří dovedli československý film až k těm koncům, že prezident republiky jim musil veřejně vyslovit svou nedůvěru. Lze lehcé dokázati na posledních filmech, že dosavadní pracovníci v českém filmu jsou neschopni. Největší chybou našeho systému je, že se od producenta filmu, který jest absolutním pánem práce, nežádá kvalifikace. U nás jest teoreticky možné, že by každá hokynářka financovala a tím ovládla český film.

Pokud budou rozhodovati o podporách oni lidé, kteří doposud český film v první řadě zdiskreditovali, nelze očekávatí obrát k lepšímu. U nás je zásadou, že půjčovny jsou současně výrobci českých filmů, protože českých filmů potřebují pro české venkovské biografy.

Tento nemožný stav má nyní být uzákoněn založením filmové komory. Páni, kteří doposud dokonale zdiskreditovali domácí filmovou produkci, chtějí nyní založením nucené organizace donutití všechny, aby se podrobili jejich diktátu. Ve filmové komoře získá hlas každý, kdo dosud byl nápomocen filmovým producentům při jejich politování hodné dosavadní činnosti. Volná soutěž, svobodná práce umělců, spisovatelů, komponistů atd. má být úplně vyřazena. Ve filmu bude pracovat jenom ten pracovník, proti kterému nebudou mítí producenti žádných námitek.

Dočetli jsme se, že tyto páni prý si usmyslili nyní pomocí filmové komory odstraňovati „svícečné překážky české produkce“.

Pánové, dovolte, abych vám tyto překážky jmenoval. Jsou ve vašich osobách, ve vašich nedostatečných schopnostech, které anno domini 1936 přivedly český film až na úroveň „Irč i n a r o m á n k u“. Překážkou vývoje je, že tu vidíte opět nezaměstnaného, který si může odcestovati na Adrii a už se mu daří dobře — že tu je hodná dcerka pana generálního ředitele, která má pouze jedinou touhu, aby se za nezaměstnaného provdala, s čímž pantáta v námořnické čepičce ihned a ochotně souhlasí, a tak dále a dále. Nikdo nás nepřesvědčí o tom, že by poradní sbor při ministerstvu obchodu musil takovému filmu dopřátí státní subvenci.

Filmová komora je vynálezem Berlína; má zachránití v české produkci lidi, kteří prokázali svou neschopnost, má ustálití poměry, které dovolují každému členu určité skupiny spekulantů natočití se státní podporou film. Pánové si navzájem provedou kontrolu, veřejnost bude vyloučena. Kdo nebude mítí vedle rodného, domovského, křesťního listu a vysvědčení o státním občanství ještě legitimaci komory filmové, nebude k práci připuštěn. Pro založení takového útvaru sice nemáme zákonných ustanovení, tato překážka však doposud nikdy nepadala na váhu při praxi poradního sboru. Jediným účelem této komory může býtí pouze ten, který má stejnojmenný útvar ve Třetí říši: vyloučítí kontrolu veřejnosti, vyloučítí svobodné pracovníky, kteří nesouhlasí s dnešním systémem a zabezpečítí dnešním vůdcům další sinekuru a nové tituly. Máme již dost režisérů-předsedů, obchodníků-ředitelů, presidentů-radů. Český film je života schopný, potřebuje však v první řadě nové lidi; a tito filmoví pracovníci potřebují příležitost k rozumné práci a normální pracovní podmínky. Podporovati dnešní spekulanty ještě zvýšením podpor a nucenou organizací, která se vůbec do demokratického státu nehodí, znamená konec českého filmu podle varovného vzoru německého.

Dr. W. Lustig.

Ještě k rakvickému případu

Soudní projednávání rakvického případu nutí znovu všechny vůdce školních výletů i rodiče dětí k zamyšlení. Vždyť to, co dělali rakvičtí učitelé, dělalo na tisíce učitelů jiných, a často to byly věci ještě smělejší, měli však proti rakvickému štěstí, že se jim nic nestalo a nebylo tudíž také žalobce. Dnes máme však zase příležitost zamyslet se nad řídkým případem, když se o pravdu něco stane. Rakvický případ i se soudním projednáváním je výstrahou všem těm, kteří nejsou zrovna nějak úzkostlivě opatrní anebo zvyklí na přísnou a naprostou kázeň (která je proti jejich vychovatelským názorům). A je to také memento rodičům, které posílají své děti se školou na výlet. Pamatujme tedy všichni, že stane-li se učitel s dětmi na výletě neštěstí, bude mít vedle disciplinárky pravděpodobně na krku i žalobu státního zástupce, což v nejlepším případě pak znamená měsíce a někdy i léta neklidu, úzkosti a duševní trýzně.

J. N.

národní hospodář

Karel Kubata:

Politická historie lihu

VI.

Prášek odchází.

Odchod Karla Práška z politického života neudal se naráz. Z presidentova činu povstaly v agrární straně zprvu velké rozpaky. Bylo zapotřebí dosti značného tlaku veřejného mínění, nežli se agrární strana rozhodla doporučit Práškoví, aby se vzdal mandátu. Komise, sestávající z několika členů parlamentní delegace republikánské strany, která se věcí Práškovou zabývala, rozhodnutí odsunovala. Pikantní na celé věci bylo to, že v tomto soudu strany zasedal senátor Donát, bývalý předseda Československé komise lihové, který se pak stal Práškovým nástupcem na předsednickém křesle senátu. Na konec v neprospěch Práškův rozhodl hrozící konflikt republikánské strany s hlavou státu a vůle Švehlova.

Švehlovi přišla aféra Prášкова právě vhod, neboť kolem Práška seskupovalo se čím dál tím víc konservativní velkostatkářské křídlo, nespokojené se Švehlovými kompromisy se socialisty, a Práškův projev, přednesený předcházejícího 28. října na pražském hradě, naznačoval, že není daleká doba, kdy pravcové živly v agrární straně vystoupí z rezervy. Masarykova odpověď zněla tehdy: Vývoj jde doleva. Presidentova odporu k Práškoví, lihovarnickými penězi zkompromitovanému, Švehla dobře využil k nátlaku na rozhodující agrární činitele. Práškoví nezbylo nic jiného, než vzdát se mandátu. Ve volbách v roce 1925 ztroskotalo Práškově úsilí o založení nové agrární strany, jejíž časopis měl titul zřejmě polemizující s výrokem Masarykovým. Jmenoval se: „Napravo“. Tento volební souboj Práška se Švehlou vyžádal si značných finančních nákladů. Prášek spotřeboval na to snad veškeré peníze, které si jako bývalý president hospodářských lihovarníků z tajných fondů nashromáždil. Zemřel za několik let poté jako soukromník. Tentokrát byla tedy strana agrární ušetřena ironie osudu, který mohl způsobit, že by se peníze, které svým vlivem pomohla nashromáždit, staly nástrojem úspěšného rozkolníka. Bude vždy v budoucnosti osud k ní tak milostivý?

Avšak ani Práškův případ nezpůsobil žádnou změnu v kursu, pokud šlo o lihovarnické věci. Masarykův čin zůstal pouhou demonstrací. Nikdo z rozhodujících politiků neusiloval o to, aby se z něho vyvodily důsledky. Vládní nařízení, které dávalo do rukou soukromé společnosti lihový monopol bez zákonného podkladu, zůstalo v platnosti, lihovarníci drželi pevně svoji kořist a byli na konec rádi, že se pohodlně, bez nepříjemností pro ně, zbavili Práška, kterého už na nic nepotřebovali a který by byl býval v dalších letech pro ně drahou přítěží. Společnost pro zpeněžení lihu ujala se tedy vlády nad hospodářstvím lihovým a hned v prvním roce své činnosti ukázala, že bylo možné rázným činem dostati státní lihové hospodářství z nepříjemné situace, způsobené velkými zásobami lihu. Nedovolila vyrobiti více než 350.000 hl lihu, tedy skorem o polovinu méně, než kolik dovolila Československá komise lihová v kampaních 1920/21 a 1921/22. Najednou šlo zaříditi to, co za éry Československé komise lihové bylo prohlašováno za nemožné.

Úmluva společnosti se státem obsahovala ještě jednu ohromnou výhodu pro Společnost. Dovolovala, aby tato soukromá společnost vybírala pro stát zvláštní příplatky ke konsumní dani a sice Kč 8.— za jeden litr. Přijala tak do svých pokladen za půl roku asi Kč 100.000.000 a opatřila si tak ze státních peněz bezúročně provozovací kapitál, takže jednotliví členové Společnosti nemuseli skládati povinné podíly. Proč tato nepřístojnost byla veřejnými činiteli trpěna, vysvítá z toho, že Společnost ukládala své přebytky ve třech bankách, na nichž měly tři koaliční strany zájem: v Živnostenské bance, Agrární bance, v sociálně demokratické Všeobecné družstevní bance. Stát tedy dovolil, že s jeho penězi hospodařila bezúročně soukromá společnost, zatím co sám platil za krátkodobé pokladniční poukázky bankám vysoký úrok.

Lihovarníci mezi sebou.

Zatím byl tedy politický zápas o lín ukončen naprostým vítězstvím lihovarníků. Ale klidu v tomto průmyslu nebylo tím nijak dosaženo. Začal boj o kořist. Přenesením obchodního monopolu na Společnost, kontrolovanou komisařem finanční správy, přestal míti parlament a politické strany jakýkoliv vliv na vývoj lihového průmyslu. Všechny koaliční strany až na stranu agrární.

Ta sice na oko také nepřipustila, aby kterýkoliv z jejích poslanců přijal funkci předsedy nebo jednatele, zato ale bděla na rozdíl od ostatních stran nad tím, aby všechny důležité funkce v lihovém hospodářství byly obsazeny jejími lidmi. Předsedou společnosti je od začátku Karel Bachrach, statkář a majitel lihovaru, dosazený ještě Práškem. Jakmile Prášková posice ve straně začala být nejistou, spěchá p. Bachrach, aby složil slib věrnosti vedení. Ačkoliv se od počátku až do dnešních dnů snaží, aby své politické protektory, bez nichž by jistě dlouho na předsednickém místě neseděl, co nejlépe uspokojil, netěší se úplné důvěře agrárního vedení. Hnouti s ním jest však těžko: tajné fondy lihovarnických organizací existují dodnes a on spravuje fond družstva. Je stále jeho předsedou.

Ve snaze pojistit se před eventuelním Bachrachovým selháním, vyslala agrární strana do vedení Družstva a Společnosti nového muže: dra Ivana Poura. Kariéra tohoto muže je přímo závratná. Byl původně organizovaným sociálním demokratem. Pomocí legitimace této strany obdržel ještě jako malý úředník byt v obecním domě. Ale to už je dávno. Jako úředník Ústřední jednoty hospodářských družstev je již majitelem legitimace strany agrární. Dr. Zadina potřebuje šikovného muže, který by hlídal předsedu Bachracha, aby v Družstvu hospodářských lihovarů nedělal politiku lihovarů velkostatkářských. Buduje si svoji politickou kariéru na agrárním družstevnictví, a to je v lihovarství teprve v plenkách. Hledá se chůva pro toto dítě, které dnes, díky svému protektoru, pozdějšímu poslanci a ministru zemědělství, představuje velmoc. A

Dr. I v a n P o u r

překročuje práh paláce lihovarníků sice bez jakýchkoli odborných znalostí, zato však vyzbrojen něčím, co je účinnější: důvěrou nejmocnější politické strany. Tak se z malého úředníka Ústřední jednoty a z pouhého tajemníka předsedy lihovarníků stal během několika málo let vrchní ředitel Družstva hospodářských lihovarů a vrchní ředitel Společnosti pro zpeněžení

lihu, člen mnoha správních rad průmyslových lihovarů atd., ale to jsou tituly, ve skutečnosti je to dnes jediný a skutečný vládce nad veškerým lihovým průmyslem. Přeskočiv rázem všechny odborníky včetně Berky, drží on jediný, díky mocným protektorům z vedení agrární strany, otěže tohoto důležitého a výnosného průmyslu v ruce, jeho vůle se stává zákonem a nařízením.

Konáme-li přehledku činnosti tohoto mladého agrárníka, vkrádají se nám bezděky do pera slova omluvy, která platí oněm mužům lihového průmyslu, jimž byly věnovány předcházející kapitoly. Je pravda, poškozovali stát, ale to konec konců vyplývalo z jejich podnikatelského myšlení, které stavělo zájem jejich, soukromých kapitalistů, nad zájem veřejný. Nelze mnohému z nich upřít odborných znalostí a zásluh o rozmach průmyslu. Je zatlačil do pozadí pouhý inkasista politické strany, který každou dobrou myšlenku, která se zrodila v hlavě jiných, jím odstrčených, ať už šlo o lihobenzinovou směs, nebo o znárodnění lihového průmyslu, využíval zčásti pro účely své strany, zčásti pro upevnění své posice. Která část je větší, zda ta strany, či ona soukromá, nelze mi zjistiti. Doporučuji však finanční správě, v jejímž presidiu dr. Pour tak často jako mluvčí lihového průmyslu a jako mandatař agrární strany je přijímán, aby byl požádán o dovolení k návštěvě revisního odboru. Bude-li i jemu možno klásti otázky, tak jak jsou kladeny obyčejným smrtelníkům z řad drobných i větších podnikatelů, může se aspoň finanční správa dozvědět víc než my. Nejsme tak zvědaví, stačí nám, když ona se dozví, jak se z malého úředníka stal majitel velkostatku Grafenstein a jiné zajímavé detaily o tom, jak se z bývalého předsedy pozemkového úřadu dra Voženílka stal předseda Svazu průmyslových lihovarů a předseda Jednoty českých rafinerií lihu, kolik činí platy za tyto funkce presidentů, jednatelů, vrchních ředitelů a správních radů, nahromaděné pouze v několika rukách.

Aby nebylo nedorozumění, nejde o žádné obvinění z daňových machinací. O těch zatím nic nevím. Jde o něco jiného, totiž o to, aby bylo finanční správou přesně zjištěno, oč by se výnos lihového monopolu prováděného státem zvýšil, kdyby odpadly položky na platy všech těch zbytečných funkcionářů: presidentů, jednatelů, vrchních ředitelů, generálních tajemníků, které dnes platí buď přímo, anebo nepřímo v příspěvcích na režii jednotlivým organizačním složkám Společnosti pro zpeněžení lihu. Úkol to pro úřední místa jistě nesnadný a delikátní, neboť sotva najdeme druhého muže průmyslu, který by stál pod tak velkou ochranou největší a nejmocnější politické strany. Není to ovšem ochrana bezdůvodná. Nikdo nebude agrární straně upírat právo, aby měla vliv na výrobu lihu v lihovarech zemědělských, ať už velkostatkářských, ať družstevních. Dr. Pour dostal však, využiv vlivu své politické strany, do svého područí a tím i pod vládu republikánské strany i výrobu v průmyslových lihovarech. To je zásluha, na kterou se tak snadno nezapomene, tím spíše, že tato kontrola veškeré výroby lihu vynáší v různých formách agrární straně kolem 10 milionů Kč ročně, nehledíc ovšem k tučně placeným sinekurám jejich příslušníků a nehledíc k odborářským úspěchům v řadách zaměstnanců Společnosti pro zpeněžení lihu a ostatních lihovarských podniků.

Někteří nezaujatí a jistě poctivě uvažující odpůrci státního lihového monopolu namítali vždy, že je ne-

bezpečí trvalého zpolitování tohoto odvětví, a že věci lihovarské budou neustálým předmětem sváru koaličních stran. Nuže, jejich námitky byly vývojem vyvráceny. Politický vliv příchodem Společnosti neustal. Na místo všech koaličních stran nastoupila strana jediná, ty ostatní jsou od roku 1932 nuceny nečinně přihlížet. V tomto roce propásla se totiž pro myšlenku státního lihového monopolu nová příležitost. Lihovarství bylo v latentní krizi několik let již trvajících, následkem velmi citelného klesání odbytu pitného lihu. Hrozilo opět snížení výroby, a mezi lihovarníky byl skrytý boj o rozdělení výrobních oprávnění. Nebyl to již jen svár mezi levnou výrobou v lihovarech průmyslových a drahou výrobou v lihovarech zemědělských, nyní šlo také o soubor mezi skupinou zemědělských lihovarů, nalézajících se v rukou jednotlivců, a skupinou zemědělských lihovarů družstevních, vzniklých tam, kde v důsledku pozemkové reformy velkostatek zmizel, nebo tam, kde majitel hospodářského lihovaru svůj podnik z důvodů daňových a jiných združstevnil. Bylo jasné, že spor může být smírně urovnán jen pomocí zvýšené výroby, ta pak byla závislá jediné na rychlém prosazení zákona o

míchání lihu s benzínem.

Ale věc měla veliký háček. Společnost pro zpeněžení lihu, vybavená výsadou monopolu, která má být nyní pověřena prováděním všech opatření, týkajících se věci pro celý hospodářský život a obranu státu tak důležité jako je lihobenzinová směs, není schválena zákonodárnými sbory. Nezbývá tedy nic jiného, než kousnout do kyselého jablka a předložit sněmovně k schválení celý soubor lihovarských otázek.

A tak konečně s devítiletým zpožděním má sněmovna možnost otázku Společnosti a jejích výsad zkoumat. Poslanec Remeš pokouší se znovu o nápravu. Daří se mu to však jen částečně. Koaliční kompromis odstraňuje sice některé křiklavé závady, avšak nová novela lihového zákona připouští již, že stát může monopolní právo přenést na soukromou společnost. Vedle toho odhlasován zákon o povinném míšení benzínu s lihem, což má pro lihovarníky nesmírnou cenu, neboť je tím nalezeno odbytiště pro nových víc než půl milionu hektolitrů lihu.

Myšlenka lihobenzinové směsi je jistě věc zdravá a pro stát bez naftových ložisek s hlediska obrany velmi důležitá. Co má a musí být potíráno, je zneužívání této myšlenky ve prospěch několika jednotlivců, poplatných jedné politické straně, na úkor státu a statisícové armády motoristů. Předpokladem správného a spravedlivého provádění byla záruka, že míšení lihu s benzínem nebude zbytečně zdražovat pohonnou směs a tím nebezpečně brzdit vývoj motorismu, nejdůležitější to dnes složky každého moderního státu. Jen za tohoto předpokladu mohly koaliční strany a finanční správa dáti souhlas k tomuto zákonu. Vůdcové lihovarníků s pány Pourem, Voženílkem a spol. v čele zklamali, ačkoliv jim finanční správa i vláda vydatně pomáhaly řešit problém koncentrace a znárodnění průmyslu, který jim zjednal podmínky pro zlevnění výroby. Neučinili nic, co žádal zájem veřejný, zato však využili práv daných jim zákonem a podpory finanční správy k tomu, aby

1. upevnili a rozšířili své posice v lihovarnických organizacích,
2. aby se zmocnili celé řady průmyslových lihovarů,
3. aby zabezpečili co největší zisky těmto podnikům,

4. aby znemožnili kontrolu zástupců konsumentů,
5. aby pomocí různých tajných úmluv a účetnických transakcí zakryli skutečné zisky jejich monopolního hospodaření.

Toto vše se dělo pod populárním titulem znárodnění průmyslu a řízeného hospodářství. Jak se řízené hospodářství stalo nezřízeným a jak vypadá ve skutečnosti znárodnění lihového průmyslu, povíme si v závěrečné kapitole.

literatura a umění

B. Markalous:

Fotografie — umění?

„Světovzor“ uspořádal anketu
„Je fotografie umění?“

Zankety je vidět chaos v mínění i těch, již jsou fotografii intimně blízko. Jak potom veřejnost? Přece však se dají mínění účastníků rozdělit ve dvě skupiny. Prvá soudí, že fotografie může být uměleckým dílem. Druhá, že nikoliv.

Budu se zabývat touto druhou skupinou, která své přesvědčení odůvodňuje tím, že fotografie vzniká po výtce p o c h o d e m t e c h n i c k ý m, pročež — rozvedme — olejová malba, socha, architektura (část její: náboženská, pomníková) vzniká n e t e c h n i c k ý m způsobem, po výtce tedy duchem, který neužívá tolik mechanických pomůcek ať prostších či složitějších.

Kdo se trochu zamyslí, musí uznat neudržitelnost tohoto tvrzení. Abych označil nějaký výtvarný útvar za umělecký, musím přece vycházet z podstaty, a touto podstatou v našem případě jest: dává-li dílo hodnoty duchovní, nebo nedává. Je přece docela lhostejno, jak dílo vzniklo, zda jednoduše, zda perem, tužkou, rydlem, dlátem, štětcem, barvami toho či onoho chemického složení, za pomoci technicky jednodušší, či složitější konstrukce (u komplikovaných sochařských útvarů), nebo zda bylo vytvořeno skládanými kvádry, cihlami, betonem, s přispěním mnoha výpočtů a technicko-stavebních předpokladů. Soudíce, že ten či onen lidský výtvar (na rozdíl od útvarů přírodních) je umělecký, nepřihlížíme přece k ničemu jinému, než k výtvaru samému, tak jak jest před námi, a je zcela lhostejno, z jakého materiálu vznikl a jakým pochodem. Takové ohledy jsou vlastněmu soudu cizí, protože, kdybychom je, byť z části, připustili, dostaneme humoristická spojení. Tak se dovolává na krajinské výstavě výrobce přezdobné lupenkové klece na ptáky, že na ní „pracoval tři roky“, čímž míní zvýšiti podiv, zvláštnost a „uměleckost“ díla. Ale zajisté věc, která vznikla namáhavým, pracným, mnohaletým pochodem ručním, nebo věž, která byla postavena jen a jen přesložitými matematickými výpočty a jejíž provedení bylo neobyčejně obtížné, může být uměleckým dílem tímž právem, jako věc, jež nevznikla žádným pochodem technickým, třeba — dejme tomu — tvář hercova — a také nemusí. Záleží všechno na výtvaru a nic na pochodu, jímž výtvar vznikl, právě jako nezáleží na čase, jehož bylo třeba.

Dílo, na němž dvacet let bylo v potu tváře pracováno, může a nemusí být dílem uměleckým, právě jako náčrt tužkou na mramoru kavárenského stolku, jenž trval několik vteřin a který buď zaslouží, aby byl pečlivě vyříznut, zarámován a vystaven, galerií za-

koupen, nebo smazán utěrkou pikolíkovou. Řekneme-li tedy, že fotografie vzniká převážně technickým procesem, neříkáme tím ještě naprosto nic o tom, je-li takový výtvar umělecký nebo není. Jaképak je to dělitko, jež je jednou menší, po druhé větší? Řídit se výhradně či žádnou účastí techniky je asi tak, jako bych uznával za dílo umělecké jen takové, při němž by tvůrci mrzly prsty. Kdybych věděl, že malíř měl v atelieru zatopeno, neuznal bych za umělecké nic, co by tvořil za těchto pohodlných okolností. Takovými a podobnými normami přesvědčují malíři-diletanty obcházející kanceláře a byty příslušníků těch stavů, které lze u nás pokládati za mecenáše umění. To jsou lékárníci, zubní lékaři a technici, ředitelé záložen a dirigenti venkovských filiálek bank. Tito podporovatelé umění dají se snadno přesvědčit, že dílo je opravdu umělecké, protože tvůrce jejich má špatné boty, protože má pět dětí a protože přijel a táhl se s balíkem umění zdaleka a nemá už na dráhu.

Proto nelze dobře pochopit hlediska V. V. Štecha (netvůrčí, mechanické, optické, chemické zachycení vnějšího objektu, fotografie popisuje to, co už existuje, je objektivní, věcná, nezávislá na subjektu), zvláště když víme, že fotografii lze vtisknout tvůrčí individualitu. Nelze rozumět ani Josefu Čapkovi (je-li Řecko, Michelangelo, Rembrandt, Goja, Munch, Picasso atd., uměním — pak jím fotografie ovšem není, pak je přece jen technikou a nikoliv uměním) a také tomu, co říká Emil Filla: „Fotografie jest umění pod podmínkou, že nenapodobí umění.“ Filla asi odkazuje na fotografii, aby si vytvořila svůj umělecký výraz a nebrala jej z malířství, což jest správné!

Podobně jako Štech soudí i Josef Sudek: „Umění to být nemůže — protože fotografie je odkázána na věci, které existují již před ní a mimo ni a na svět kolem nás.“ Kterépak umění není odkázáno — pane Sudeku — na svět kolem a mimo nás, na věci, které existovaly dávno, před lidským uměním? Z výtvarných umění žádné, z umění prosaického žádné, z básnického s jistým omezením a tak zbývá jen bezejmenná komorní hudba. Ale to je přece pro uměleckost také lhostejno, zda užiji k vytvoření díla svých zkušeností ze světa vnitřního nebo zevního. Sáhneš do lidského nitra a zplodíš věc nedobrou, vezmeš svět vnější, svět smyslů a podaří se ti — nebo obráceně.

Také Karel Šourek, který, dívaje se na nejlepší fotografie, ať dokumentární nebo fotogramy Man Rayovy či surrealistů, neviděl žádné Dílo — říká — že v tom schválně velkém D může čtenář spatřovat provokaci. Musíme říci panu Šourkovi, že tu provokaci spatřujeme. Je v tom, že člověk, který se zahloubá do francouzské gotiky, nenalezne v miniaturním malířství žádné dílo s velkým D, nýbrž titěrné hračkářství, a člověk, jenž se vžije do staroegyptského sochařství, pokrčí rameny nad celou novodobou sozobou.

Nelze zaměňovat, srovnávat různé umělecké obory, jež jsou autonomní světy, nelze ani různé druhy obrazového výrazu mísit, když přece víme, co jich je, ať na zdi, plátně či papíru, od mosaiky, fresky až po náčrt tužkou. Konec konců každý jednotlivý obraz je svéprávný, ideově uzavřený celek, který žádá, aby byl posuzován sám pro sebe.

Je tedy možno stavět vedle sebe Rembrandta a fotografii amatérova a říci — tam to je umění, dílo s velkým D — a tohle tady? — je paskvil na všecko, co se

jmenuje umělecký obraz a nadto věc, kterou udělal pan Zeiss se svými precizními čočkami.

Vzpomeňme na hádky o filmu, zda je uměním či nikoliv. Dnes už nikdo nemukne. Nesmíme se ani ptát, zda je výhodné snažit se rozšiřovat beztak úzkou oblast hmotné výraznosti, ať v budoucnosti vznikne cokoliv, co může být záměrně řízeno, vystavěno, vytvořeno, co dovede mluvit tak či onak o člověku. A je-li to zprvu přízemní, pracné, imitující, propracuje se záhy k okraji umění nebo i do jeho středu. Tak ostatně vznikla umění všechna, bez výjimky. Musíme proto vítat každý hmotný i nehmotný prostředek, musíme se svým viděním propracovat do jeho způsobu, do jeho zvláštního světa, musíme se naučit brát, co dává a myslit, co dát může.

Posuzujeme ještě dnes fotografii pořád jen a jen didakticky, jako pomůcku poznání, poučení. Neumíme „vidět fotografii“ a není divu. Tento zázračný vynález je populárnější teprve nějakých padesát let. Dívání na fotografii je pořád ještě ve stadiu radosti „poznávání známého či podobného“ — máme-li se vyjádřit odbornou estetickou terminologií. A je tu i otázka prestižní. Vážného muže jsou „obrázky“ nedůstojné. V kavárně patří mužům noviny, ženě, tchyni, dětem obrázkové časopisy.

Už proto si veřejnost fotografie neváží, že to není ruční malba, ač se to někdy podobá. Co je uděláno rukou, bez jakékoliv technické pomůcky (i kdyby to bylo pouhé pravítko) — tomu patří úcta. Pěkná, rovná čára od ruky — klobouk dolů před takovou dovedností, čára podle pravítka — pohrdání pro snadnost. Tam vyšší dovednost, tady mechaničnost, technika. V našem případě: dělat obrázky měchatou skřínkou plnou koleček a páček? Nařídíš, stiskneš — a je to. Umění? Vyloučeno!

S takovýmto pohodlným, starobylým tříděním umění a neumění už nevystačíme, protože statická fotografie, tímžte právem jako pohybová (s velmi složitou mašinerií), je dnes s to pronikat za konvenční pravdu, nad vulgární realitu, za kruh zkušenosti.

Buď anebo! Není kompromisu, o který se pokouší Josef Čapek, Václav Nebeský (fotografie jako jev předestetický), Josef Sudek (je to hezké řemeslo potřebující určitý vkus) a zasloužilá historička naší fotografie Hana Volavková (myslím, že fotografie uměním je, v tom smyslu jako umělecké řemeslo).

Panu Václavu Navrátilovi jest třeba odporovat, domnívá-li se, že mezi tvořením skutečnosti a reprodukcí skutečnosti v umění není tak velkého rozdílu, jak se myslí. Rozdíl je podstatný. Fotografie nekopíruje skutečnost. Fotografie neotiskuje. Otisk (obtisk) je špatný příklad vzatý z literární referentské hantýrky. Obtisk nalepím a stáhnou. Obraz tu byl, třeba nezřetelný, nebo neviditelný, a nyní je patrný beze změny. Ale fotografie sklenice není skutečnou sklenicí, nýbrž obrazem sklenice, jež je už proto novou skutečností, protože je výřezem. Vidění sklenice skutečné, se vši hrou živého prostředí, času, subjektivního rozpoložení, a vidění téže sklenice na fotografii, izolované, nadčasné a prostorové — jsou dvě podstatně různá vidění.

Ve všech těchto a podobných sporech bude ovšem subjektivní činitel svou přitažlivou, správněji snad přetahující silou rozhodující. Vyjadřuje to trochu neobratně V. Nezval:

„Je to otázka zaostření na sebe sama, je to jen pozornost k svým nejintenzivnějším hnutím myslí a vyznání se v odhadnutí příčiny a následku(!), co dovolí básníkům nahradit velkolepými fotografickými snímky, které jim umožňuje sklídit(!) intuice, ty bídně šablonovitě fotografie krajinek a přístavů, jimiž nás unavují výstavy.“

Lépe to říká Josef Chalupecký:

„Podivuhodnost, jedinečnost, úžasnost předmětu nestačí k úžasné fotografii. Žádná věc sama o sobě není úžasná. Je úžasná teprve proto a tím, že je viděna očima schopnými užasnout.“

Je věcí času, aby několik párů očí, žasnoucích nad výtvořiny moderní fotografie, mohlo sugerovat svá vidění širšímu okruhu, těm, ještě ne dost vidoucím, nebo nevidoucím.

Jak už je historický běh věcí. Otázka upravená podle analogie módy: „Co se letos nosí?“, vyzněla: „Co se nově vidí očima?“ Ale až bude většina „vidět“, bude zase nová hrstka citlivých nepochopitelně žasnout nad novými hodnotami, jichž se veřejnost při nejlepší vůli nemůže dopátrat. Nakonec zas uvěří, jako tolikrát, v tom staletém, ba tisíciletém vývoji lidského vnímání, a tím okamžikem jejich oči prozřou.

Tak tomu bylo vždycky, protože oči umělců předbíhají vývoji. V novém, obecněji rozšířeném vidění je vždy porce autoritativnosti, sugesce a násilí.

do ba a lidé

Charles Merz:

Amerika přehání

Americký publicista Charles Merz vydal v newyorské Literary Guild studii o americkém přehánění: „A Study of Exaggerations.“ Zajímavé jsou zejména ty kapitoly, které neukazují jen „Tak vypadá Amerika“, nýbrž již také „Tak vypadá i Evropa“.

Ráj zednářů.

Spojené státy mají šedesát milionů dospělých obyvatel. Na ně připadá podle spolehlivých výpočtů osm set činných tajných řádů, které mají dohromady třicet milionů členů. My, Američané, jsme největší spolkaři na světě. Děláme spolky ze všeho. Spojujeme Gideonisty i Rotariány, Kiwaniany i Demokraty, Republikány i Stoupence Jedné Daně stejně jako různé Ligy nebo Zastánce Sebeurčení Rhode-sie. Při tom nemluvím ani o nesčetných klubech krajin-ských, motorových, debatních, čtenářských a o společno-stech, které mají zabráňovat tomu a tomu, anebo podporovat to a to. To všechno dohromady čítá třicet milionů členů.

Všech těchto třicet milionů je členy pouze důvěrných a tajných řádů s určitým rituálem. Patří sem obrovské organizace Mužů Lesa nebo Rytířů Pythiových, Zvláštních Kumpánů a Dcer Rebeky, z nichž každý má ve svém rejstříku přes půl milionu členů. Mezi ně patří Makabejští, kteří se scházejí ve „včelínech“, Rudí Muži, kteří se scházejí ve „kmenech“, Prorokové, kteří konají své schůzky ve „slujích“, Hlídači, kteří se scházejí v „pevnostech“, Jeleni, kteří konají své schůzky ve „stádech“, Sovy, které se setkávají v „hnízdech“, a Orlové, kteří konají své schůzky ve „výšinách“. Mezi ně patří i nové tajné řády, které se rychle rozrůstají, jako: Bobři, Lvi, Plazi, Kohouti, Zlatí Kosi, Daňci, Husy, Kamzíci a Medvědi. Jiné podob-

né organizace jsou Sobi, Lidé z Lesů, Moderní Řád Bílých Mahatmů a Sřetězený Řád Hoo-Hoo, Řád Šejků z Mešity, Zářivý Řád Iridin, Blahovolný Řád Opic a Zahalené Dámy Mystické. Není snad člověka, který by neznal tajné heslo alespoň jednoho z těchto řádů.

Některé z těchto zednářských organizací jsou staré; na příklad Elkové byli založeni v New Yorku již roku 1866. Některé zaslý a jiné vznikají, některé jsou nepřátelské a jiné se navzájem podporují: tak na příklad Dámy Mystického Kruhu žádají o získávání nových členů Rytíře Mystického Kruhu. Konkuruující organizace tisknou proti sobě stížnosti na reklamních stránkách svých řádových časopisů, rozesílaných do různých konců země. Rády konají také různou propagandu. Tak na příklad Bratrský Řád Bobrů praví o sobě:

„Náš rituál předstihuje každý jiný Řád. Koná se krátká a stručná zahajovací ceremonie, po níž následují Vlastenecká Vlajková Cvičení. Zvláštním dramatickým stupněm je znázornění Bobrů z Údolí Turquemeneau v jejich zápasu s Irokézy.“

Starý a slavný Řád Rytířů Maltézských praví:

„Náš rituál je výsledkem rituů a ceremonií, konaných za středověku, které se věrně zachovaly, ale předvádějí se dnes ve vybranějším slohu jako výsledek moderní invence.“

Jiné rády tvrdí o sobě jiné věci. Tak na příklad Vychoďní Řád Mistrů Mágů ujišťuje, že jeho charta pochází od „poslů, vybraných Svatým Duchem“.

Mezi jednotlivými rády vznikají žárlivosti, povstávají frakce. Někteří členové Lesních Mužů nebo Zlatých Kosů počnou prohlašovat, že nynější vedení neinterpretuje Lesní Mužarství nebo Zlaté Kosovství v intencích zakladatelů — a již vznikne frakce. Tak na příklad roku 1912 vznikl veliký spor mezi jedním křídlem Řádu Sovy a křídlem druhým, z něhož vznikl pak Řád Starých Dubů.

Obchodníci si opatřují mystiku.

Člověk, dívající se na svět hospodářskými očima, má po ruce snadný výklad. Řekne, že všechno tohle není nic jiného než barvitá demonstrace skutečnosti, že z hospodářských důvodů se lidé rádi organizují. Ať už ve svých zednářských rádech mávají meči, nosí pera nebo dují do rohů, organizační důvody jsou pro ně vždycky dva. Předně jim jde o to, aby byli účastníky výhod vzájemného pojištění členů, které je charakteristickým rysem velké většiny loží, — a pak jim jde o to, aby získali nové přátele a s nimi výhodná obchodní spojení.

Je na tom jistě něco pravdy. Většina tajných řádů má jako integrální součást svých stanov pojišťovací výhody pro své členy, a někdy to bývá dokonce i jejich nejhlavnějším bodem. To platí zejména o nových rádech, které se snaží uplatnit. Tak na př. Loyální Řád Buvolů, „Velká, rozsáhlá, volně smýšlející, nesektářská, bratrská, družná a dobročinná tajná společnost“, vypočítává, že poskytuje svým řádovým členům prémie v případě úmrtí, prémie při nehodách, příspěvky nemocenské, podporu při neschopnosti k práci a bezplatnou lékařskou pomoc pro celou rodinu, — „to všechno za zápisný poplatek 6 dolarů a za 75 centů měsíčního příspěvku“. Není o tom pochyby, že za těchto okolností hospodářské výhody při získávání členů v jednotlivých rádech hrají velikou roli. Rozhodují tu také důvody politické. Tak na příklad president Harding byl sám také Elkem, Losem, Zednářem a členem Řádu Oltáře a Cedru Libanonského. Těmito hospodářskými důvody však popularitu zednářských řádů v Americe není možno úplně vysvětliti. Podobných výhod pojišťovacích by mohl americký občan do-

sáhnouti i jinde a nebylo by třeba tolikeré námahy, tajemí a třeba převlékání v alžírského Zuava, kdykoli se účastní schůzky. Těch výhod mohl by získati a nepotřeboval by se ani učiti nazpaměť dlouhým odstavcům archaického rituálu nebo nositi halapartnu.

Představte si pana Johna Jonese, bezvýznamného bankovního úředníka, který se ve svém zednářském řádu může každou středu večer od půl osmé do jedenácti hodin proměnit v Sira Bludného Rytíře, člena Mystického Řádu Granadského. Je totiž charakteristickým rysem všech tajných řádů, že se vyznačují těmito vznešenými a spirituálními jmény, jež se naprosto liší od každodenní praxe jejich členů. Členové řádu Oltáře jsou současně členy Starého Arabského Řádu Šlechticů Mystického Oltáře. Členové řádu Sluje nemají co dělat jen s nějakou obyčejnou slují: jsou současně členy Mystického Řádu Zahalených Proroků Kouzelného Království. Skoro každý z těchto řádů je „mystickým“, nebo jsou alespoň „vznešené“, mnohé jsou „císařské“ nebo „povznesené“. Anebo mají všechny tyhle přívlastky dohromady. Existuje Jasný a Vznešený Řád Křížáků a také Císařský a Vznešený Řád Mystického a Vysokého Kříže. Přibližně pět milionů Američanů je členy tohoto druhého řádu. Jistě pět milionů Američanů se ztotožnilo s jinými přívlastky, které patří padesáti jiným zednářským organizacím. Některé jsou „královské“ a „dávné“. Popularita všech těchto organizací se dá snadno pochopiti u národa, který nemá ani starobylosti, ani královských rodů, a při tom je pln neskrývaného nadšení pro starodávnost a královské rodiny.

Je možno tedy žíti uprostřed moderního světa a být současně člověkem minulosti, — je možno žít uprostřed obchodního lomozu a býti rytířem, — je možno žít uprostřed moderních reklam a míti své tajemství. Podstatou zednářství je, že se s nejlepší vůlí snaží tyto protiklady umožniti. Vznešené jméno je pouze počátkem. Když člen pronesl tajné heslo a byl připuštěn do nitra shromáždění, ocitá se uprostřed světa naprosto rozdílného od světa vnějšího, jak jen fantazie jej může vytvořiti. Žijeme sice v demokracii, ale zde sedí Panovník a Mistr, zde je Nejvyšší Pán a také Jasný Vladař, zde najdete Velkého Osvětlovače anebo Maharadžu. V tomto prostředí, kde sny se uskutečňují, neexistuje sekretář, nýbrž Tříkrát Urozený Písař. Zde neexistuje pokladní, nýbrž Vznešený Výběrčí Silné Schránky. Pouhý civilista tu není civilistou, nýbrž je rytířem, mnichem, knězem nebo lidojedem. Co na tom, že osvětlení je špatné a že toga se spíná patentní jehlicí: jak by se jeho ruka nezachvěla, když upevňuje masku za svými ušima, anebo když si nasazuje zlaté trásně mohutných epaulett, anebo si zdobí hlavu mohutným chocholem, který ho promění v Dona Quichota. Když Rudí Mužové zasedají v loži, jsou ozbrojeni svými tomahawky. Členové Oltáře si přinášejí své fezy. Členové Řádu Old Fellows mají na sobě v určitých večerech purpurové rukavice, žluté pásy, na hlavách mitry a na prsou brnění. Šest večerů v týdnu na všech koncích Ameriky se na pět milionů lidí, mužů i žen, převléká za brahmíny, faraony, Vikingy, knížata, běsy, poustevníky, druidy, Galahady, čaroděje, Maltézany a Tibeťany.

Proč to všechno dělají? Proto, aby Muž Lesů mohl přísahati:

„Ať jsem rozdrčen tak, jako nyní drtím tuto křehkou nádobu ve střepinky.“

Proto, aby Makabejec mohl přísahati:

„Ať má levá ruka je utata nad loktem.“

Proto, aby člen Skříně mohl přísahati:

„Ať mé oči jsou rozřaty až do středu trojnásobným ostrím, ať s mých nohou je sedřena kůže, ať jsem nucen chodit bos po žhavém písku po neplodných pobřežích Rudého moře, až plamenné slunce mne sežehne živým morem, ať Allah, bůh Arabů, Moslemínů a Mohamedánů, bůh mých otců mne podporuje, abych to mohl uskutečnit. Amen, amen, amen.“

Dobré dámy Stupně Pocahontů se pozdravují navzájem tímto způsobem:

„Pozvedni pravou ruku do výše obličejem, držíc poslední dva prsty sevřeny, dva přední prsty vztyčeny lehce stranou, zatím co palec zůstává při třetím prstu, polož hřbet ruky na čelo. To znamená: Kdo jsi? Odpověď na to se dává stejným znamením levou rukou a značí: Přítel.“

Představíte-li si tyto dámy, pozvedající střídavě s divnými pohyby prstů ruku pravou a levou, dotazující se navzájem „Kdo jste“ a odpovídající „Přítel“, musíte uznati, že do nudné obchodní praxe obchodníků, prodavačů koberců, literárních klubů a prádelen moderní Ameriky vneslo zednářství něco zásadně a příjemně rozdílného. V tomto světadíle se většina věcí děje jen docela prosaicky a nikoli obřadně. Snad nikdy neexistovaly doby, kdy se tak obřadně jednalo, ale alespoň v obraznosti si malujeme tento svět rytířů, svět, v kterém neexistovaly hodinky. A tak jednou týdně scházejí se v každém kraji Rytíři Pythiovi, aby si zahráli bajku o Damonovi a jeho věrném příteli, scházejí se I e o m e n i, aby si zahráli „Ivanhoe“, scházejí se O d d F e l l o w s, aby obětovali nějakého nového Izáka na smytí viny jeho bratra. A tak v tomto novém světadíle žijí Césarové i Lanceloti, Karlové Velicí, Hectorové i Pocahontové i podnes ještě. A budou žít tak dlouho, pokud dospělí muži budou nuceni pracovat ve své šedivé obchodní praxi a pokud budou mít touhu jako malí kluci hrát si na Indiány.

Rozhlas.

„Dobrý večer, dámy a pánové, v naší rozhlasové rodině. Zde je newyorská vysílací stanice a přenášíme z Albany ve státě New York. Jsem přesvědčen, že teď, když jste vyslechli zajímavou přednášku dra Doolittleho o dvojnásobném účtování, jste již zvědaví, co nám zahrají dnes večer naši Griswoldští trubaduři, laskavě uvedení firmou Griswold a spol., továrna na kožené pásky. Naši trubaduři teď lehce tlumí záři benátského měsíce kolem dóžecího paláce a jeden mladý milovník zahraje serenádu dámě svých snů. Tento mladý milovník zazpívá nový chanson „Mong Cur Ah Swaff Poor Voo“, načež Hotsey Totsey Boys vám zahrají „I Got the Gimme's, so Gimme Another One Too.“

Tak se ohlašuje vysílání americké stanice, kterou zachycují miliony posluchačů. Kdo se pamatuje, že před necelými dvaceti lety, roku 1917, bylo v celé Americe jen několik tisíc radiopřístrojů, a že o deset let později jich bylo již sedm milionů? Kdo se pamatuje, že ještě roku 1920 vysílala rozhlasové programy pouze jediná stanice a že roku 1927 bylo těchto stanic již skoro tisíc, takže kongres byl nucen zákonnými prostředky přivést jich velký počet k mlčení? Dnes je stanic tak velké množství, že v Chicagu se vážně jedná o to, nemá-li býti zavedena pro každou z vysílacích stanic jednou v týdně „tichá noc“. Není to dávno, roku 1920, kdy první operní zpěvačka trilkovala do rozhlasu, kdy po prvé z kostela v Pittsburgu byly vysílány bohoslužby, kdy po prvé členka kongresu, Alice Robertsonová z Oklahomy, se dala přiměti k tomu, aby promluvila několik slov do mikrofonu. Dnes radio je gigantickým průmyslem, miliony amplionů jsou po všech koncích země, miliony prohlášení, výzev, přednášek, amenů, dobrých nocí, výzev k zbrojení, mírových provolání, křiků o pomoc, mečení beránka a řev tygra ze zoologické zahrady proniká do každého bytu. Radio je všude, takže jeho nadšenci již ukazují na to, že rozhlas přináší vědu, literaturu, umění i složité problémy politické na dosah prostého člověka z ulice. Pan O. H. Caldwell od Rozhlasové komise dokonce prohlásil: „Radio je velikým jednotilem a vycho-

vatelem celého amerického národa.“ A článek v newyorských novinách „Herald Tribune“ ujišťuje: „Profesoři i žáci se shodují v tom, že rozhlas měl hluboký vliv nejen na život, nýbrž i na myšlení národa. Rozhlas vytvořil dokonce ještě více, stvořil novou soustavu filosofickou.“

Jestliže v důvěře v tato tvrzení si vytočíte newyorskou stanic, zahřmí vám vstříc přednáška, diktující vám kuchařské předpisy nebo jídelní lístek. Otočíte jinam a zastihnete dra Godfreye Willise uprostřed přednášky: „Jsme opravdu vychováni?“ Otočíte a slyšíte vzdálenou hudbu: zjistíte však, že je to soprán a proto jdete dál. Zastihnete tajemníka hospodářského družstva, který vás informuje o úspěšném výsevu ovsa. Doufáte, že snad v Saint Louis zastihnete Ukelele Boys, zjistíte však, že Ukelele Boys mlčí. Vráťte se do New Yorku a slyšíte: „... cibule v másle. Na plátky nakrájené brambory rozložíte po okraji, připravíte špenát...“ Nikoliv. Projdete ještě řadu jiných stanic, zastavíte se v Chicagu: „... dvacet osm. Ječmen stoosmdesát a čtvrt až sto se...“

Haló, v tu chvíli něco zaslechnete. Jdete tomu po stopě, a náhle naplní váš pokoj rytmická hudba, saxofon zní, jako by byl docela vedle vás. Tohle je přece opravdová hudba a opravdová melodie. To musí být buď Veselí Boys z Cristal Palace, nebo Temperamentní Boys z Midnight Club, nebo Rozpustilí Boys od National Zinc. V tom okamžiku jste nespokojeni, přesvědčíte se, že zvuk je co nejhlasitější, zapálíte si doutník nebo dýmku a sáhnete po večerních novinách. Tohle je vysílání, které jste hledali.

V rozhlasu se vysílají také veliké věci, na příklad když mluví president Spojených států, anebo když se vznáší po vlnách královna rumunská: tu se říkává, že prý naslouchá dvacet milionů lidí. Jsou opravdu posluchači, kteří přijímají všechno, kteří jsou ochotni si poslechnouti, že Amerika je podivuhodná země a že její spolkový rozpočet na rok obnáší 3.998,227.396 dolarů. Ostatní však si při těchto vysíláních tajně zkusí, zda snad nějaká méně náročná stanice nevysílá právě jazzband. Na štěstí vysílá skoro vždycky nějaká stanice jazzband. Radio uvedlo v pohyb celou lavinu jazzbandů, a právě tyto malé orchestry, jejich populární melodie a jejich ukelele udělaly radio nejpopulárnějším. Není divu, že těmto orchestrům s jejich populárními melodiemi a jejich ukelelemi rozhlasové stanice dávají k dispozici nejvíce času.

Afrika mluví.

Deset typických menších stanic amerických vysílalo nedávno týdně 294 hodin. Nemařily mnoho času snahou zdáti se poučnými. Jenom 28 hodin se „mluvilo“, 77 hodin patřilo vážné a částečně vážné hudbě, zatím co 189 hodin se vysílaly jazzové skladby. V téže době 10 velkých stanic vysílalo týdně 357 hodin. Z toho připadalo na přednášky 56 hodin, na vážnou hudbu 42 hodiny a na jazzband 259 hodin. Poměr lehké hudby k programům poučným obnáší tedy u těchto velkých vysílacích stanic čtyři k jedné. Důležitou okolností je, že i tyto velké stanice vykazují vážnou část svého programu do hodin během dne, zatím co si ponechávají večerní hodiny, kdy je nejvíce posluchačů, pouze pro přátelské melodie jazzu. O sedmé hodině začíná vláda saxofonů.

Význam radia spočívá právě v tomto rytmu jazzu a v jeho harmonii a nikoli v drobných výletech do státních rozpočtů, v desetiminutových přednáškách o vzniku světa, o mírových plánech, ve čtvrt hodinách s básníky a podobně. Nemusíme naprosto litovat fakta, že i největší vysílací stanice věnují synkopaci čtyřikrát více času než dohromady vědě, divadlu, literatuře, umění a historii. Vždyť existuje na světě mnoho způsobů, jak se zabývat vědou, studovat dramata, literaturu, umění a historii daleko úspěšnějším způsobem než v drobných úryvcích, které zachytíme kdesi uprostřed a jež jsou

vystřídaný lehkou hudbou. Nemá smyslu, abychom vyčítali rozhlasu, že nepřejímá funkce laboratoří, knih a uměleckých muzeí. To nepatří do jeho pole, rozhlas má své pole vlastní.

Úkolem radia je bušiti na buben. Do národa, který žije celý den v rekordní rychlosti, a mezi lidmi, kteří tráví den v mechanické práci, přináší rozhlas stimulans, který probouzí unavené nervy a vzdaluje posluchače z prostředí jednotvárného obchodu kamsi daleko. Necháváme hráti melodii, zatím co myjeme nádoby, čteme večerní noviny anebo bavíme se v předsíni. Rytmus jazzu udává takt milionům lidí a je tepem celého národa. Po celém světadíle hřmějí trombony, říčí banja a klarinety hvízdají nápěv. Po celém světadíle znějí tytéž nové šlágry:

„Oom-pah-pah, oom-pah-pah, I got the blue-hoo-hoos, I got the blue-hoo-hoos, I got the oom-pah-pah, the oom-pah-pah...“

Je-li pravda, že každý večer naslouchá rozhlasu dvacet až třicet milionů Američanů, pak je to největší okruh posluchačů téhož synkopovaného rytmu, který si lidská obraznost kdy mohla představit. Je to tentýž zvuk, který se ozývá dalekou džunglí, když kolem je temná noc: Tam-tam.

Větší a lepší vraždy.

Alespoň jednou ročně se přihodí Největší zločin století. Jsme stále ještě ve stejném století a viděli jsme již celé serie největších zločinů. Přejde jítro, kdy titulní stránka novin je ozářena Bestiálním skutkem, kdy vždycky znovu je Pachatel zjištěn, kdy do příběhu je vždycky znovu zapletena Malá žena, v horečné práci postupuje Bědlá policie a zakročuje Neúprosný státní zástupce. Ohromná technika moderních novin umožňuje šedesáti milionům lidí, aby ve stejný okamžik a se všemi stejnými strhujícími podrobnostmi četli o téže důležité vraždě. Pochybují, že něco jiného tak opravdově sjednocuje celou zemi jako její senační vraždy.

Do milionů domovů, v nejmenší vesnickou ulici, do každé samoty pronikají dvakrát denně ve stejnou hodinu novinami tytéž Nepsané zákony, Rozvrácené domovy, Zvrhla jazzová generace i Stará matička. Každý se dovídá v tutéž chvíli, že je tu Svědecký materiál, Zapírající pachatel a Alibi selhává. Každý je současně informován o Dívce-tygřici, o Zarytě lhostejném zločinci a o Vzlykání v porotní síni. Není dovoleno, aby národu unikla ani sebemenší podrobnost z těchto důležitých věcí. Stará se o to dokonalá organizace tisíce lidí, spousta peněz a neobyčejné množství vynaloženého důmyslu.

Stane se třeba, že dne 25. dubna o půl desáté hod. večerní vrátí se pan Haris domů do domu v newyorském předměstí a brzy poté vyletí dům do povětří. Zjistí se, že uniká plyn, ale vyšetřování ihned konstatuje, že exploze byla způsobena elektrickou ledničkou, v níž jedna krychlička, sloužící ke zhotovování umělého ledu, byla naplněna trinitrotoluenem. To je první kapitola „vraždy ledničkou“.

Vražda ledničkou je něco zřejmě nového, a moderní novinář něco takového nesmí přehlédnouti. Ráno líčí noviny příběh, popisují, jak pan Haris jako obyčejně rozškrtil sirku u ledničky, z níž chtěl vyjmouti kus sýra. Jeho žena znala tento zvyk stejně jako pan Robins, pracující v johnstownském arsenále s vysoce výbušnými látkami. Román se rozrůstá, vdova po zabitém je jednadvacetiletá blondýnka, velice živá, se štíhlými nohama, příliš plnými rty a neobyčejně bělostnými rameny. Detaily se stíhají, milostný poměr je objeven, v novinách jsou již nazítří fotografie paní Harisové ve svatebních šatech a půdorys kuchyně s křížkem, označujícím místo, kde byl zavražděn nalezen. Dr. Morton Lewis od technologického ústavu má v novinách článek o výbušných vlastnostech trinitrotolueny, a troje noviny současně počínají otiskovat životopis velké královny ledniček. Celý příběh se rozvléká, neboť se dá využítí tím, že se skládá ze

samých všeobecných a přesvědčivých motivů. Každý z nás zná nějakou nespokojenou ženu, každý z nás zná nějakého přítele domácnosti, každý viděl elektrickou ledničku a každý se už divil hezkým krychličkám z ledu. I přichází tisk a uvědomuje si svou povinnost nastavovati přírodě zrcadlo a spěchá zásobiti čtenáře množstvím fakt a podrobností tohoto velice lidského příběhu. Nedělní příloha přináší obdoby podobných slavných vraždících látek, články psychologů o povaze pokušení a speciální studie o velikých explozích. Tisknou se rozmluvy s příbuznými obou rodin, důmyslné fotografie ukazují jako protějšky elektrickou ledničku a elektrickou židli, vypisují se ceny, kdo nejpřesněji popíše celý příběh v pětadvaceti slovech. Tři školy frenologů mezi sebou polemisují, jakého typu je lebka pachatelky. Kterýsi fundamentalistický ministr Kentucky pronáší řeč o vlnách hříchu a o jazbandu jakožto základu celé dnešní zločinnosti. Dvacet sedm liberálních redaktorů z devíti různých států se ujímá mladé generace.

A pak dojde k hlavnímu přelíčení.

Podívaná v soudní síni.

Soudní síň je třeba upravit pro tento senační proces. Především je třeba zřídit zvláštní telefonickou centrálu, „switchboard“. Je to vynález, náležející společnosti Western Union, pýcha všeho zpravodajství. Je to na světě jediná přenosná stanice, kterou je možno telegrafovat 20.000 slov za hodinu. Je to gigantická kovová skříň, do níž může býti současně telegrafováno sto osmdesát telegramů, zprostředkovávajících okamžitě a přímé spojení s redakcemi novin v kterékoli končině Ameriky. Tento veliký stroj se instaluje celé týdny a jen při nejjedinečnějších příležitostech bývá pronajímán: pro vraždu ledničkou znamená totéž co koruna sv. Edwarda pro anglického krále Edwarda. Po prvé se ho užilo při zápase mezi Dempseyem a Tunneyem, jinak se ho užívá při senačních vraždách, protože vraždy se těší universálnímu zájmu. Jindy dríme v centrále společnosti Western Union, nevšímáme si průměrného zpravodajství a čekáme na důstojnější příležitost, při níž by mohl vylézt jako ohnivý drak ze své sluje. Instalace tohoto přístroje je prvním důležitým krokem při zahájení příprav k velikému procesu.

Poté dojde k přestavbě porotní síně, aby mohly býti vestavěny stoly pro žurnalisty, a je odbourána stěna klosetu v předsíni, aby se získalo více místa pro těsnopisce. Instaluje se reflektorové osvětlení na obou stranách soudcovské lavice, sedadla pro reportery obrázkové a filmové, kancelář pro podávání telegramů, a zřídí se zvláštní oddíl motocyklové služby k nejbližší rychlíkové stanici, aby mohly býti co nejrychleji odesílány fotografické snímky. Je rezervován hotel s pokoji pro speciální korespondenty. Koná-li se proces v malém městečku, jako Summerville, objeví se tu také hrací automaty, stánky s patentními medicínami a stany s orientální podívanou — pro armádu turistů. Ti sem přijedou v naději na senační podívanou na pachatele a obhájce a hledí si odnésti domů tabulku ze soudní síně s nápisem „Kouření zakázáno“ nebo větévku břectanu ze zahrady zavražděného. Tak vypadá technická příprava procesu národně důležitého.

Při procesu Hall-Mill bylo přítomno padesát reporterů z hlavního města, celkem jich přijelo dvě stě. Jediné newyorské noviny *New s* měly na místě šestnáct reporterů, časopis *M i r r o r* jejich měl třináct. Nepřetržitě konalo službu padesát fotografů, v závěrečných dnech jich bylo přítomno deset v místnosti soudců. Jedenáctý vypadl s okna na střeše. Sotva některý svědek promluvil, již jeho řeč telegrafně relé s hrčením vysílala do všech konců. Osmadvacet telegrafistek manipulovalo při elektrickém „switchboard“ v základech budovy, šedesát zvláštních kabelů roznášelo zprávy do celé ze-

mě. Šestnáct denních listů si najalo v Summervillu celé domy, v nichž se zařídily jejich štáby reporterů. A místní odbyt postelového prádla citelně stoupl, když Hotel Sommerset byl nucen postavit v tanečním sále padesát výpomocných lůžek.

C h l ě b a h r y.

Ted' vidíte, oč byl obohacen tento zájem o vraždy, jenž ostatně je věcí už velice starou. Dnes však lidská žízeň po vraždách je uspokojována bohatěji, pestřeji a v srdečnějších tónech než to bylo možno dříve. Filmový týdeník, rozhlas, obrázkové reprodukční stroje, přenášení obrázků, telautograf, elektrické stanice telegrafické, organisace tisku — všechno to bylo rozvedeno teprve v posledním desetiletí. Dnes už země nemusí dlouho čekat na velké národní vraždy.

Jestliže se náhodou ve slušné době nepříhodí opravdu prvotřídní vražda, vezme se nějaká vražda ne docela prvního řádu na výpomoc. Postaví se do středu pozornosti a dělá se jí úspěšná reklama se všemi prostředky moderního humbugu, ujišťuje se o ní tak dlouho, že je to vražda prvotřídní, až se jí skutečně stane. Národně proslavená vražda se nestala už věcí náhodnou, na niž je třeba čekat v dlouhých letargických intervalech jako na osvěžení. Stala se institucí stejně periodickou, jako jsou roční období. Zde má národ svou literaturu. Když minulo prvních jedenáct dní procesu Hall-Mill, bylo celkem telegrafováno ze Summervillu 5,000.000 slov, čímž byly všechny rekordy v historii žurnalistiky překonány. Koncem jedenáctého dne bylo telegrafovaných slov 9,000.000. Po čtyřicetidvaceti dnech jich bylo 12,000.000. Tolik slov by podle zprávy Associated Press stačilo k vyplnění novin o 960 stranách. V knižní formě by to vydalo na regál knih v délce dvadvaceti stop. Tak vypadá národní literatura. To je literatura opravdu národní, protože nemusí čekat ve výkladních skříních knihkupců, protože nežloutne v jejich krámech, nýbrž je čtena, a dvě hodiny poté, co vyšla z tiskařského stroje, se o ní už mluví v celém národě. Nepotřebuje postrkování, nepotřebuje reklamy, nepotřebuje kritiky.

K d o v y d ě l á n a v r a ž d ě.

Je to všechno obrovská hra, je na ní však něco podivného. Ona oficiální centrála, jež všechny tyto velké podívané inscenuje, na věci nic nevydělá.

Vydělají především advokáti. Ať už obrana byla sebe slabší, ať už zápolí s případem jakkoli bezradně, každý advokát, který má co dělat s procesem jako byl „Hall-Mill“ nebo „Vražda s ledničkou“, dostane své fotografie do novin čtyřiceti států a jeho jméno a projevy jsou opakovány v tisícerých novinách. Ať už je verdikt poroty jakýkoli, vydělají na věci vždycky slušně. — Pak je tu státní zástupce. Vyhraje-li proces, má na vybranou mezi bohatou soukromou praxí nebo mezi kariérou politickou. — Pak přijdou telegrafní společnosti. Co vydělají na podobných procesech, je jejich soukromým obchodem. Stojí však za zaznamenání, že úcty novinám představují celou třetinu příjmů telegrafních společností. — Pak přijdou noviny. Občas se stane, že nějaký časopis se vzepře proti tomu a rozhodne se nepoužívat svého nikým nepopíraného práva referování o podobných případech. Zkusil to na příklad bostonský list *T r a v e l l e r*, jenž si učinil zásadou neatiskovat alespoň na Štědrý den zprávy o vraždách na titulní stránce. Časopis *O b s e r v e r* zkusil odstranit referáty o vraždách vůbec a určil si zkušební lhůtu čtrnáctidenní. Když po týdně hlasovali čtenáři v poměru šedesáti k jedné pro starý stav, rozhodl se tento list nebýtí věží slonovou a uživatí i nadále tohoto žurnalisticky nejvděčnějšího materiálu. Zprávami o obrovských kriminálních případech noviny získávají na prestiži a každou novou kapitolou se stávají čtenářům nezbytnější. — Tak vydělávají všichni, jenom stát nevydělá.

A přece stát aranžuje celou podívanou. Stát upravuje soudní síň, připravuje místnosti pro žurnalisty, dává k dispozici sklepy pro telegrafní kabely, pomáhá tisku, informuje včas reportery — a za to všechno, co stojí velký proces, nedostane stát nic, ano, platí ještě gáží státnímu zástupci, jenž se soukromě sám proslavuje, a platí celý pobyt porotcům. Jsem přesvědčen, že dříve či později si toho všimne nějaký politik v kongresu a bude žádat, aby tato anomalie byla odstraněna. Tento státník patrně ukáže, že to bude věcí docela spravedlivou a kromě toho ještě výnosnou, jestliže stát přenese tyto sensační podívané z nedostatečných a tmavých dnešních soudních síní do obrovských amfiteatrů, v nichž se bude platiti vstupné. Vstupenky mohou býti prodávány drahé, neboť poplávka po sedadlech bude vysoká, a kromě toho hraje se v originálním obsazení a žádná reprisa této podívané se na venkově už nebude konati. Může býti předem určeno pět podobných podívaných ročně, každá z nich bude trvati čtrnáct dní a může vynésti průměrně 100,000.000 dolarů při účasti 50.000 diváků, při prodeji autorisačních práv zpravodajům, rozhlasu, filmovým společnostem a podobně.

Římské Colosseum bylo národní institucí. Můžeme míti také svůj cirk, jenž by celým svým rázem odpovídal technické výši bohatého národa. V Americe není ani to vyloučeno.

o t á z k y a o d p o v ě d i

K a r e l S c h e i n p f l u g :

Ještě o mezinárodní řeči

Můj článek o tomto tématě v 32. čísle „P ř í t o m n o s t i“ svolal na hlavu redaktora této revue příval písemných projevů souhlasných i nesouhlasných. Největší počet jich vyšel z tábora esperantistů, a ti ovšem nebyli mým článkem nadšeni. Čemuž se nedivím — každého zamrzí, když mu někdo jiný najde nějakou chybu na předměť jeho záliby; ale nad způsobem, jakým mnozí z nich svou věc hájí, jsem se přece trochu pozastavil. Většina jich je prostě rozhořčena tím, že si vůbec někdo dovolil podrobiti esperanto kritice, jako by to byla nedotknutelná svátost. Umění, vědu, politiku i sportovní výkony si kritizujte, to je v pořádku; ale neopovažte se učiniti jakoukoli výtku umělé řeči dra Zamenhofa! Jedni litují „Přítomnost“, že si mým článkem pochroumala pověst, a vyslovují naději, že se příště polepší; osm bodrých občanů z Malmö prohlašuje slavnostně, že nic nevědí o occidentalu, ačkoliv by, myslím, mohli totéž stejně slavnostně prohlásiti o sanskrtu; jeden dopisovatel shledal v mém klidném článku fanatickou zaujatost, jiný se vrhl na jeden můj básnický obraz a zjistil si lékařskou informaci, že zánět středního ucha nemůže vzniknouti ze sebe ohavněji znějících vět jakékoli řeči.

Skoro všichni shledávají, že jsem člověk o esperantu naprosto neinformovaný, a doporučují mi, abych se šel o něm poučit k zdrojům tak tajemným a těžce dostupným, jako je „Národní politika“, pražská kavárna Louvre a B. Kočího „Malý slovník naučný“. Důkazy té mé neinformovanosti si odpouštějí, ale z jejich poznámek a narážek uhaduji, že jsou hlavně tři:

1. Že jsem vytkl esperantu jisté vady. Kdybych je byl naskrze velebil, byl bych patrně člověk informovaný a možná, že i esperantská autorita.
2. Zmiňuji prý se o esperantu jako o řeči zaniklé, na jejíž místo nastoupil occidental. Kdepak, prosím? „Zato tempo ší-

ření se esperanta po válce v mnoha zemích ochablo“, konstatoval jsem ve svém článku prostě, a to je fakt, o němž se mohou esperantisté poučit ze svého vlastního tisku, a o vyhlídkách occidentalu na rychlé rozšíření uvažoval jsem přes jeho vynikající vlastnosti tak strážlivě, že mne occidentalisté prohlásili za pesimistu.

3. A nejhorsí důkaz mé neinformovanosti patrně jest ten, že nejsem oslněn praktickými úspěchy esperanta, ačkoli tímto jazykem mluví prý již na světě 2 miliony lidí. Nevím, z jaké statistiky vylovili obhájci esperanta tuto číslici, znám odhadu mnohem skromnější. „Spolehlivé sčítání esperantistů 1928 (provedené stát. něm. ústavem pro esperanto, Germana Esperanto-Instituto, za vedení profesora Dietterleho z Lipska) zjistilo 126.562 esperantistů v 7000 místech 120 zemí“, udává o tom „Ottův slovník naučný nové doby“. Ale i kdybych byl tak blahovolný a přijal fantastickou číslici esperantistů jako prokázanou, lze tu mluvit o velikém úspěchu, světovém rozšíření, rozhodném vítězství, jak to činí esperantisté ve svých dopisech? Esperanto oslaví za rok padesáté výročí svého vstupu na veřejnost: a 2 miliony stoupenců, získané za 50 let, činily by jen 0.2 procenta z počtu Evropanů, Američanů, Japonců a Číňanů, mezi nimiž esperantská propaganda pracovala.

Neboť to třeba uznati, esapistům nelze vytýkati, že by činili nedostatečnou propagandu své řeči. Jejich spolkové organizace a honorované sekretariáty, jejich letáky, brožury, časopisy a knihovny, jejich konverzační rubriky v novinách a jazykové kursy v rozhlase, jejich výstavy, provolání a sjezdy vykonaly pro rozšíření této umělé řeči všechno, co bylo lze pro ni vykonati. Espisté odpovídají na každý článek a každou přednášku o espu, aby vzbudili dojem mohutného hnutí, a jejich organizace nezanedbaly žádných akcí, aby svému jazyku získali oficiální uznání úřadů školních, městských správ, obchodních komor a jiných vlivných korporací. A je-li přes to výsledek za 50 let tak skrovný, je zřejmo, že tu působí nějaká překážka nejen v lidech, ale také ve věci samé. Malou účast nejvzdělanějších tříd v esperantském hnutí nelze vysvětlovati jen povýšeností jejich příslušníků nad lidovým snažením, ale také vytríbenějším jazykovým vkusem, jemuž se přílišná primitivnost a neladná strojenost esperanta přičítá.

Jen několik málo odpůrců pokusilo se hájiti svou při věcnými důvody, a pan E. S. zaslal redakci obsírnou polemickou stať, již se snažil přeměnit mne ze Šavla v Pavla. Podivnou logikou hledí v ní dokázati, že espu je demokratickým řešením mezinárodní řeči, neboť jeho tvůrce dal prý jím lidstvu jazyk tak snadný, aby se mu každý prostý muž mohl lehce naučit, a dal prý mu po demokraticku jen konstituční základ, ponechávaje jeho vybudování jeho pěstitelům. Occidental proti tomu jest prý jazykem jen pro vzdělance s klasickými studii, kteří znají etymologii každého jednotlivého slova (!).

Tyto logické přesypačky páně S. dají se však lehce převrátiti. Espo nutí své žáky, aby se učili tisícům zkomolených cizích slov, jichž předtím nikdy neslyšeli, kdežto occidental promlouvá ke svým nezkomolenými mezinárodními výrazy, jež jsou jim z valné části známy z četby a přednášek. Espu rozumějí jen ti lidé, kteří se mu naučili, kdežto occidu bez učení miliony lidí znalých nějaké románské řeči. Pokud pak se týče té demokratické konstituce espa, víme přece dobře, že Ido vzniklo secesí esapistů, jejichž opravné návrhy narazily na nedotknutelnost Zamenhofových regulí. Occidental nevyklučuje ze svého používání lidí nestudovaných, vždyť každý trochu sčetlý západní Evropan a Američan mu porozumí na první pohled; zato espu vylučuje ze svého pěstění lidí hlubšího jazykového vzdělání, a to hlavně brzdi jeho rozvoj, že právě ti lidé, kteří mají nejvíce mezinárodních

styků, se vyhýbají tomuto dorozumivacímu prostředku pro jeho primitivní nevyspělost.

Výtce nelibozvučnosti koncovek oj, aj a přípon aj, ej, uj čelí pan S. konstatováním, že se tytéž koncovky vyskytují i v staré řečtině, i v moderní italštině. Ano, vyskytují se také v češtině a v jiných řečech, ale přijde na to, v jakém poměrném množství a jaká slova utvářejí. V espu jest jejich inflace tak hrozná, že delší esperantské líčení, v němž se vyskytuje hojnost jmenných plurálů, působí podobným dojmem směšné neohrabanosti, jako ony školské hantýrky, jež jsme si vytvářeli se sousedem po levici, aby nám soused po pravici nerozuměl. A že by plurální koncovky na j byly důkazem sociálnějším citění než koncovky na i nebo se, jak pan E. S. napovídá, jde ovšem nad mou mluvnickou i sociální chápavost.

Jiný espista hájí náhražky mnoha přídavných jmen, vytvořené připnutím příslovce mal před adjectiva opačného smyslu. Prý také Francouzové užívají téhož způsobu, jak zřejmo ze slov malhonnête, malheureux, malpropre a j. Pravda, užívají, ale jen pokud to vyhovuje logice. Člověk špatně šťastný je člověk nešťastný, špatně čestný je nečestný, špatně čistý je nečistý — tu je to francouzské mal na místě. Avšak špatně zavříti (esp. malfermi) není logicky totéž co otevříti, špatně pomáhati (malhelpi) není totéž co překážeti, špatně pravý (maldekstra) není totéž co levý, a proto má Francouz pro tyto pojmy zvláštní výrazy ouvrir, géner, gauche atd.

Jiní dopisovatelé mi vyčítají, že jsem svým článkem uškodil vývoji mezinárodní řeči, jejíž potřebu uznávám. Myslím, že nikdo neuškodí obecně prospěšné věci, kdo ukáže včas na její dokonalejší formu. Že na takovéto upozornění v oblasti mezinárodní řeči není dosud pozdě, vysvítá z toho, co jsem napsal výše: dva miliony pěstitelů jazyka, jenž má jedinou spojití všechno lidstvo — vždyť to je teprve začátek. Volapük honosil se také dvěma miliony přívrženců, a lituje dnes někdo jeho zániku?

A že occidental je dokonalejší umělý jazyk pro mezinárodní styky než esperanto, mohl bych dokazovati úsudky mnoha vynikajících osob, jejichž hlasy něco váží, ale spokojím se jen se třemi. Docent C. W. Sydow z university v Lundu (to jest ve Švédsku, v oné zemi, kde podle projevu osmi občanů z Malmö o occidentale nic nevědí) napsal: „Occidental je podle mého úsudku pro svou přirozenou konstrukci a výběr přirozených slov právě nejsnadnější a v každém směru nejlepší jazyk pro největší počet lidí, zvláště těch, kteří mezinárodního jazyka potřebují. Occidental skýtá mimo to velmi hodnotné linguistické vzdělání, jež je velmi dobrým základem pro studium ostatních jazyků.“ — Prof. Robert Bárány z university v Uppsale (nositel Nobelovy ceny): „Occidental je podle mého mínění nejlepší pomocnou řečí. Je přirozený a pro člověka průměrného vzdělání snadno srozumitelný. Studium occidentalu skýtá těm lidem, kteří neovládají cizích řečí, bohatý podklad slov, po celém světě užívaných, a to v nezkomoleném tvaru.“ — A napsal-li takový hluboký znalec a zanícený milovník klasických řečí, jakým je prof. dr. Otmar Vaňorný, že „occidental dělá dojem zcela přirozené řeči“, pak je to uznání, které platí více než zlatá medaile nějaké světové výstavy.

Je mi líto, pohněval-li jsem svým článkem paní a pány esperantisty, neboť rád uznávám, že si svým pěstěním esperanta zjednali zásluhu o jednu vývojovou fázi mezinárodní pomocné řeči. A nepřál bych jim, aby se o tuto zásluhu připravili brzděním jejího dalšího pokroku.

(P o z n. e d. Redakce tohoto listu s četnými omluvami — neboť chce pronést jakýsi úsudek o věci, o níž je velmi málo informována — chtěla by závěrem k diskusi říci toto: podle jejího názoru,

je-li cílem takové rozšíření nějakého mezinárodního jazyka, aby to mělo praktický význam, největším hříchem jest tříštění; stoupenci mezinárodního jazyka měli by se shodnout na jedné jeho formě, neboť každý se nerad vydává risku, že se něčemu bude učit zbytečně; je-li esperanto již daleko nejrozšířenější umělou řečí, pak po našem rozumu nejlépe se s praktického hlediska hodí k tomu, aby bylo obecně přijato, i když snad jiné systémy je překonávají po některých stránkách linguistických. Zdá se nám, že více než o dokonalost jde o to, aby mezinárodní jazyk konečně v praxi dokázal svou užitečnost. Jen tak může jeho idea zvítěziti. Sektářství je schopno tuto věc nenapravitelně poškoditi a její vítězství oddáliti; a to jak sektářství esperantistů, tak i jiných.)

dopisy

Proč muzikanti nehrají?

Vážená redakce,

dovolte, abych k článku p. L. Cvaka „Tak co tedy máme zpívat“ připojil také několik poznámek.

Pan Cvak dotkl se ve svém podnětném článku problému, který je aktuálnější a ožehavější než se snad zdá. Otázka tendence hudebního umění a jeho dnešních úkolů byla řešena — a ovšem nedořešena — v minulém roce v časopise „Rytmus a Tempo“. Obou jsem se účastnil. P. Cvakovi jde však jen o jeden úsek problému; táže se, co máme zpívat, nevyhovují-li dnešnímu duchu písně národní a jsou-li běžné šlágry nevkusné a kulturní výchově nebezpečné. Táže se, proč mladí komponisté-umělci a básníci nedají hlavy dohromady a nenapíší písničku, jejíž slova by měla pro nás určitý smysl dneška; takové písničky à la Osvobozené divadlo.

Tyto otázky dotýkají se jiné otázky: Má se vážný tvůrce laskavě sklonit k všedním, běžným starostem doby a zájmům „ostatních“ lidí, nebo má zůstat na svém posvátném podstavci svobodného, nadčasového tvoření?

Dáma, která první odpověděla v minulém čísle „Přítomnosti“, má za to, že svoboda, volnost uměleckého tvoření je základním právem umělce, žijícího pod záštitou demokracie, a že důvod, proč zmínění tvůrce dosud nepřikročili ke komponování písní pro denní potřebu, je ten, že nebyli puzeni nezbytnou potřebou tvůrčí. — To je jen část pravdy. Demokracie je jistě daleka toho, aby brala umělcům tvůrčí svobodu, ale bude jistě ráda, zdemokratisuje-li se leckterý aristokratický duch tak dalece, že přispěje svým vzácným uměním k povznesení vkusu a duševní úrovně ubohých občanů, kteří nemají tušení o vyšších duchovních hodnotách a cílech pravého uměleckého tvoření, a kteří netuší, které asi nezbytné potřeby umělce pudí a k čemu. Demokracie, která nemá nic proti tomu, aby cokoli pudilo umělce k tvoření, uvítá jistě radostně, přihodí-li se některému z nich ta úžasná věc, že pocítí tvůrčí potřebu napsat pro lidi vkusnou lidovou písničku.

Podceňujeme s nebezpečnou lehkomyšlností sílu lidové písničky. Můžeme právem poukázat na SSSR, kde státní socia-

listické smýšlení je obsaženo téměř ve všech písních, psaných pro lid a kde tyto písně přispěly značnou měrou k upevnění tohoto smýšlení v srdcích davu. U nás jsou ovšem poměry jiné. Nemáme jednotného smýšlení a netleská se všeobecně podobným písním. Avšak rozhodně nám nemá být lhostejné, zpívá-li národ „Já jsem mladá vdova“ nebo Ježkovu píseň „Hej rup“. A zvláště to nemá být lhostejno těm, kteří se mají za duchovní a kulturní vůdce národa.

Nuže, ať nikdo nepochybuje, že je u nás dosti mladých komponistů, kteří snad nejsou „vzati na slovo“, ale kteří by dovedli napsat a rádi by napsali žádanou písničku. Nejsou jim cizí záležitosti sportu, odvážných srdcí a není jim zcela cizí pocit hladu, nezaměstnanosti a bezpráví; v tom směru jsou snad i jejich tužby společné. Důvod, proč přes to z jejich řad takové písničky nevycházejí, vězí v něčem jiném, než v nezájmu a povýšenosti. Vězí v překážkách hmotných — řečnu přímo komerčních.

J. Ježek má v tom směru postavení mimořádné. Jeho písničky jdou mezi lid pohodlnou cestou přes scénu hojně navštěvovaného divadla, přes nakladatelství Hudební matice, která si z obchodních zájmů zajistila jejich vydávání a přes gramofonové společnosti, které samozřejmě nebudou státi v cestě revolučním textům písniček, kyne-li z nich obchodní zisk. Jsou mu tedy otevřeny (díky za to) všechny cesty, po nichž se může vydat písnička do veřejnosti: divadlo, film, gramofon, radio, nakladatelství. Všecky tyto cesty jsou však uzavřeny ostatním komponistům, kteří by chtěli psát podobné písničky. Je jen jedno Osvobozené divadlo. A ta ostatní? A český film? — Gramofonové společnosti, pokud jde o písničky, jsou v úzké dohodě s nakladateli. Avšak žádný z dnešních nakladatelů písniček neprojevuje nejmenší chuti vydati písničku, která by se lišila od standardního typu, která by nebyla dost vulgární, banální, plná nejvšednějších slov lásky a pod. Nedají se k odvaze přemluvit sebevýmluvnějšími argumenty; spíše se podobá pravdě, že nakladatel, třepaje měšcem, přemluví autora, aby napsal obchodní šlágr. Bohužel, moci tohoto měšce propadli i trampští pěvci, kteří ještě před několika léty dovedli vymýšlet svérázná a vtipná písničky, podobné těm, po kterých p. Cvak volá.

Nuže, básníci a muzikanti nehrají, protože nemají kde hrát, protože jim to není dovoleno, i kdyby je rád někdo poslouchal.

Pokud jde o písně národní, je pravda, že ustupují z českých krajů, ba i z českých hor, ba i ze slovenských krajů a hor. Venkovský lid podléhá stále nápadněji vlivu městského vkusu vydatnou pomocí filmu, operet, gramofonu a radia. A lze těžko očekávat, že se vrátí k národním písním, ledaže by přišla zas doba, kdy by bylo třeba národ probouzeti.

Krise písničky veze se tedy na jedné káře s ostatními krisemi. A je-li na národohospodářích, aby přispívali k potření krise národohospodářské, je na umělcích, aby pomohli potírat krisi lidové písně. Jen ne tolik povýšenosti a více dobré vůle. Ale také není vhodné křičet netrpělivě „Tak hrajte, muzikanti.“ Nejde to tak rychle a tak snadno. *Dalibor C. Faltis.*

Los, který bojuje za vaše štěstí
JE LOS TŘÍDNÍ LOTERIE BOHATSTVÍ
Přes 1.300.000.000 Kč vyhrál hráčům třídní loterie od převratu

DIPLOMAT náš nový dopisní papír distinguovaných kruhů vyhovuje nejpřísnějším nárokům vyhraněného vkusu a hodí se znamenitě pro písemný styk s nejmávanějšími osobnostmi. Je to bělostný klasický krásný papír s jemným nelesklým povrchem, obálky jsou opatřeny vložkou z šedého hedvábného papíru (aby byly neprůsvitné). Na skladě jsou čtyři velikosti a zašleme k výběru ochotně vzorky na požádání.
KAREL KELLNER, PRAHA, Václavské náměstí 61 – Dlouhá třída 17

Svět knih

Roč. 6. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

38

Rudolf Těsnohládek:

NOC OBŽINKOVÁ.*

*Stál sklizen je a vzdátil se hosté,
zdř světél pohasla i smích a zraky
žen,
tma za okny a hořký květ v ní
roste.
Jak louka podzimní je obzor
zamlžen.
A já, jenž boje se vždy čekal
tuto chvíli,
zřím záblesk prstenu a zákmit
ohrupu bílý,
jak v políbku se chtivě odestřel.
Tu opět vidím obraz lásky pošetilý
rudého srdce, jež je terčem střel.
V tom znamení jsem žil a v něm
jsem ohořel,
v něm zdraví hledal jsem a hlava
má se chýlí,
symbolu jiného bych nyní neuzřel.
Vždyť stéblo bílé je a osiny se drtí.
Jak zrno vyzkoušíš, ty chladný
ženče smrti?*

*Obzor je zamlžen a cudně obestřela
noc lůžko tichých hvězd a posílá
je spátí.
Je přede dnem. A na stůl opuštěný
klade se paprsek jak dlouhá,
chladná střela.*

* Ze sbírky „Rozbitý stůl“.

POZNÁMKY

TROCKÉHO DĚJINY RUSKÉ REVOLUCE.

Monumentální dílo Lva Trockého, předního tvůrce nového Ruska, jehož podíl na revoluci uznává i hlava nynějšího sovětského režimu, Stalin, ač Trockij je na jiné straně revoluční ideologie, je v českém překladu právě dokončeno. V cel-

ku jsou to tři statné svazky, z nichž první se zabývá „revolučními červánky“ v r. 1905, revolucí, kterou carská vláda ještě stáčila potlačit, ač už se při tom ukázaly její smrtelné slabiny, druhý pak Únorovou revolucí liberální a demokratickou (měšťáckou, jak říká Trockij), a třetí, největší a nejdramatičtější, revolucí bolševickou z října 1917. „Rusko provedlo svou měšťáckou revoluci tak pozdě, že jí musilo proměnit v revoluci proletářskou“, dovozuje Trockij a snaží se svou kronikou dokázat, že Rusko se tak opozdilo za jinými zeměmi, že je musilo pak aspoň v některých směrech předhonit. Jak se dostali k moci bolševici, je vlastním tématem tohoto třetího a největšího svazku. I tady chce Trockij podávat jen zápisy kronikářské, ale mimoděk je strháván dramatičností děje, na němž měl tak veliký podíl, takže co chvíli hlavní události vykládá, komentuje, kritizuje a později i polemizuje s těmi, kdo se stavěli proti jeho pojetí „permanentní revoluce“. Tyto jeho komentáře („dějiny by nebyly nic, kdyby nás ničemu neučily“) jsou nejcennější stránkou Trockého díla, které skýtá čtenáři úchvatný pohled do tajů procesu, převráťejícího od základu život jedné šestiny světa.

Svůj mohutný obraz bolševické revoluce založil Trockij velmi široce. Začíná líčením červencových nesnází demokratické ruské vlády, hrozivým vzrůstem státního dluhu, rostoucí inflací (tiskly se keranky), zdražováním a nedostatkem životních potřeb. Ochromění dopravy a nebezpečí stávků na železnicích značilo zejména pro velká města ustavičné nebezpečí hladu. Nerozhodnost vlády byla

vedle toho všeho živnou půdou pro revoluční agitaci. Ve vojsku se začíná uplatňovat vliv revolucionářů, Trockého, Lunačarského, Ovsejenka a jiných. Vláda se dovidá co chvíli, že tam neb onde se střílí, její situace je stále horší. Trockého líčení pokračuje přes další pohnuté měsíce a povstání Kornilovovo, zatím co bolševici stupňují agitaci. Ukazuje, jak by bylo bývalo možno zarazit leckdy snadno vzestup bolševiků, kdyby měli bývali protivníka, který by se jim rovnal odvahou a soustavností. Popisuje podrobně poměry jednotlivých stavů, hlavně ovšem dělnictva těsně před revolucí a ukazuje na souhrn příčin, jež nakonec vedla k vládě bolševiků, nejprve společně se sociálními revolucionáři, ale pak už úplně samostatně. Líčí úlohu rostoucí popularity Leninovy, poměr jednotlivých částí pestré národnostní mozaiky Ruska k revolučním cílům a první rozpory mezi představiteli nového režimu. Od počátku až do konce se čte líčení Trockého neobyčejně putavě a jeho názornost je zvyšována skvělým výběrem obrázků, fotografií, karikatur, reprodukcí soudobých kreseb, soudobých provolání, vyhlášek i pamfletů, které velmi zpestřují a prohlubují čtenářův názor na jednu z nejpohnutějších dob dějin lidstva.

JOS. HORA: TICHÉ POSELSTVÍ. (Fr. Borový, 1936.) Nová kniha Horova ukazuje, že básník setrvává dosud na té pozici, na níž spolehl jedině sám na sebe, vzav na sebe celou tíhu a labilnost tohoto osamění, i s jeho vnitřní nejistotou

a rozpolcením. Podnětem jeho bývá sice zpravidla živý smyslový dojem (tak zejména v oddíle „Nebe nad Slovenskem“, který v lecčems postihuje kus přírodní i společenské podoby této země), ale básník zase pospíchá „v tebe se propadnout, má závratí, má loutno“. Znamená to zpravidla cestu od konkrétního, smyslového světa do abstrakce a leckdy i k reflexi. Hora se cítí ještě stále na pólu, protikladném své svěží a radostné „Italii“, stále ještě mezi ním a světem stojí jeho „křehké lásky, křehká slova“. Najdeme u něho sice na chvíli návrat, kdy je „uprchlík snů, zas hlíny kus, ježž prsty času v zrno drolí“. Ale nestal se ještě motivem vedoucím, jsa zasut řadou jiných zážitků. A tak ani znova se probouzející básnická pozornost k třídním skutečnostem, k bídě doby (zejména ve „Sklářském městě“) nevede básníka dále než k sjednocení i boji „duchovnímu“ a všelidskému, který jej nemůže zařadit konkrétně do posic dnešního života. Dnes stojí fronta příliš určitě, než aby bylo lze mluvit proti ka aždým dlaním, které třímají kulomet. Horova abstraktnost perspektivy společenské plyne z toho, že se Hora vznášá nad časem (ne nadarmo mluví sám o „bezčasí“), že bloudí cestami tuch „nepokřtěných“, zatím co tolik lidských potřeb velmi konkrétních a nezbytných zůstává nevyplněno. Zážitky a

Dr. B. Bělohlávek:

DVĚ KNIHY JOSEFA HORY.

Máchovské jubileum nedávno uplynulé přineslo české literatuře jeden dar obzvláště významný a cenný: básník Josef Hora vydal cyklus šestnácti básní, nazvaný „Máchovské variace“ (nakl. Fr. Borový). Jelikož je Hora jedním z vůdčích zjevů naší moderní generace básnické, bylo by to už samo o sobě událostí. Avšak daleko většího a hlubšího smyslu nabývá vydání „Máchovských variací“ tím, že se tu hlásí k svému předchůdci dědic a pokračovatel jeho duchového odkazu, poutník a dobyvatel jeho duchovních oblastí. Zjistěte byl K. H. Mácha zakladatelem a učitelem moderní poesie české. Ale pro Josefa Horu je ještě něčím daleko více: je cestou k obzoru, k němuž třeba dojíti. Je osudem v hlubokém, tajemném duchovém spříznění, které není proto menší, že mezi oběma básníky leží celé jedno století.

Krátce řečeno: Hora, tot' dokonale obdobný, a při tom dokonale svůj máchovský typ v naší litera-

tuře. Jeho svět je obdivuhodně blízky světu Máchovu. Oba jsou básníky především obrazu a hudby a při tom jasnovidní pěvci svého osudového údělu: údělu poutníků z věčnosti do věčnosti, z prázdna do prázdna, ze jsoucna do jsoucna, či do nicoty. Jen konec, jen poslední obzor jejich cesty je jiný; zatím co Mácha, tragický uvědomovatel si věčné plynulosti času se propadá do bezedna strašného „nic“, dobírá se Hora plodného a požehnaného poznání času tvůrčího, v němž se nic neztrácí, nýbrž obnovuje, naplňuje. Tato metafysická jistota, to je oněch sto let, která leží mezi Horou a Máchou, a snad i lidských dvacet let, která odlišují čtyřřidvacetiletého Máchu od brzy už padesátníka Hory.

Neboť mládež tvořící v době velkého rozvratu a přehodnocování hodnot má právo být pesimistická. Má právo, ztratit si jistoty světa metafysického a nevěřit, nemožnou věřit v absolutnost světa fyzického, propadat se v „nic“. Ale smí tak činit beztravně i zralý muž, jemuž v době obdobného rozvrácení stávajících hodnot bylo dáno mnoho a mnohokrát prociťti závažnost a tíhu tvůrčí odpovědi-

nosti? Jemuž se úkol tvoření zjevil v nejvyšším a nejpínějším slova smyslu, to jest jako úkol objevení a rozmnožování hodnot? Odpověď na to dává Hora svým úsilím náležeti stůj co stůj jistotu, pesilný bod, o který možno se opřít, z něhož možno vycházet kamkoli a k němuž možno se kdykoli bezpečně vrátit. Nebylo to lehké ani pro Horu, který v ničem nebyl ušetřen bolestně složitým osudem současného člověka moderního, ale který přece jen dospěl hlubiny bezpečnosti, právého království své vlastní duše.

V tu chvíli ovšem se také opravdu stává tím, čím se narodil, k čemu byl předurčen a k čemu spěl: velikým básníkem, na jehož dílo nebudou mít svůj vliv vlny času. Pravda, básníkem ryším, rozeným, pozoruhodným byl vždycky, od počátku svého díla. Ale i poněkud parnasistický svět jeho „Básní“, sensualismus „Stromu v květu“ i vášnivá a bolestná prudkost jeho sbírek sociálních veršů (všecky sbírky Horových veršů vyšly u Borového), to všechno bylo hledání, příprava k tomu, co mělo přijít: velké čistě poesii velkého básníka, nepathetickému, tichému a přece uchvacujícímu, otfásajícimu

vyznání duše zahleděné do sebe. K tomu, čeho prozafimním tvůrčím vrcholem jsou dvě díla, zmíněné „Máchovské variace“ a jim obdobná podivuhodná sbírka „Tiché poselství“ (Fr. Borový), která vlastně s variacemi tvoří jediný duchovní celek.

Ovšem třeba zvláště a s veškerým důrazem zdůraznit jedno: velká čistá poesie Horova posledních let, toto okouzující kredo jeho básnické víry, to není pro Horu útek do oblasti hry a neodpovědného snění. To není kouzelnictví se rytmem, melodií, obrazy, deserce ze skutečnosti, nýbrž naopak, vášnivý, tvrdý a vítězný útok na život. Hora si neulehčuje tíživou skutečnost, kterou zří kolem sebe, jejím přehlížením, popíráním. Neuhýbá jí, nezavírá před ní oči, nýbrž naopak, zápasí s ní a přetvořuje ji: do krásy, která je proto plnou krásou, že vyrůstá z plnosti života. Tím se liší od tolika jiných moderních básníků, pro něž tvorba je hrou a nikoliv tvořením a tím také plným právem mu náleží úděl vůdce mladé české poesie. Je v čele netoliko svým uměním, ale také proto, že vede cestou, po které má a musí jít každé pravé a veliké umění.

vztahy těchto básní jsou náhodné, nenutné a proto nepodstatné, jejich forma je proto rozevlává, ba často roztékána. Hora dosud kráčí především po „koberci bolesti“ a usiluje tuto negativní stránku života povýšit na život sám. Z toho se rodí ovšem poesie bolestná, tichá a sociálně neprůbojná, i když je vyjádřena leckdy formou jedinečně sevřenou a mluvící překrásnými obrazy.

Bedřich Václavek v revui U.

JAN WELZL: TRICET LET NA ZLATÉM SEVERU. Již IV. vydání Welzlovy první knihy, která ukázala, jak svérázný, osobitý a zajímavý je jeho talent pozorovatele i vypravěče, ukazuje, že kniha si získává stále větší a větší okruh čtenářský. Dosud žádný ze čtenářů této knihy — jejímž autorem je Čech, rodák ze Zábřeha na Moravě, který zbloudil svět kříž na kříž a žil pak jedinečně dobrodružný život jako obchodník, lovec a náčelník eskymáckého kmene u Severního ledového moře — nebyl zklamán. Neboť je to kniha, která úměrně k bohatství prožitého života, k jeho jedinečnosti a dobrodružnosti, je stejně velkolepá i úžasná. Je to svérázná, prostá a jadrná vyprávění o životě v polárních krajích i o jeho pozadí z ledovců a sněhu, vyprávění, které je při vši své prostotě, boдрé hovornosti, zcela objevitelské, dosvědčující, jak

opravdu jasně se dovede dobrodruh z Čech podívat na ledovce a rozpoznati jejich barvu, jak dobře dovede vyličiti detonaci zamrzlého moře i život lidí, mezi kterými žil svůj jedinečný život. Opravdu „Tricet let na zlatém severu“ je jedinečná kniha, jedna z nejsvráznějších a nejvelkolepějších, jaké máme. Nové vydání má větší formát, kvalitnější papír i dokonalejší tisk a je obohaceno o 6 reprodukcí krásných dokumentárních snímků i podrobnou mapku Welzlovy polární domoviny.

ST. K. NEUMANN: NOVÉ ZPĚVY. 13. sv. spisů. Fr. Borový. — Nové vydání jednoho z hlavních opusů Neumannových je doplněno o Zpěvy světla a Zpěvy poválečné, jež jsou básnickou žní z „Rudých zpěvů“, pokud nepropadly cenzuře. Vývoj Neumannův se v této podobě knihy jeví nyní zcela organickým, neboť jeho civilizační nadšení a obdiv stroje ústí zcela jasně v básních revolučních, kam by byl jistě vyúštil přímo, kdyby nebyl býval přerušen světovou válkou. V doslovu jednak vysvětluje N. právě tyto věci, jednak zaujímá svým prudkým a nesmlouvavým způsobem odmítavé stanovisko k surrealismu, rostoucímu vlivu katolicismu v literatuře a skreslující kritice. Poznáváme z něho znovu starého přímočarého bojovníka.

Bedřich Václavek v revui U.

Kdo chce psací stroj

PORTABLE (KUFŘÍKOVÝ) ?

Prodáme několik továrně nových strojů Portable s úplnou písemnou zárukou, hluboko pod cenou, z důvodů skladových. Gener. zást. psacích strojů, Praha XII, Přemyslovská 26

Batův boj proti silničním nehodám. Ve Zlíně dochází k častým dopravním nehodám, jež v mnohých případech končí úrazy. Proti neopatrným řidičům je sice veden soustavný vyhlazovací boj, v němž dopravní policie vydatně pomáhá všechen místní tisk, přece však není stále možno dosáhnout žádoucí bezpečnosti frekvence na zlínských ulicích. Propagace dopravní bezpečnosti proto ve Zlíně stále sílí a rozšiřuje se odtud po celém kraji, ba po celé republice. Nejnověji na příklad spojily naše závody šťastně reklamu na pneumatiky s propagací bezpečné jízdy. Prostřednictvím Moravskoslezského autoklubu postaví reklamní oddělení našich závodů v nejbližší době 500 výstražných tabulí kolem všech významnějších silnic v zemi moravskoslezské. Tyto tabule budou upozorňovat na různá nebezpečí silnic, na zatáčky, křížovatky, nechráněné traťové přejezdy a pod. Další akcí reklamního oddělení je postavení 2000 orientačních tabulí v celé republice, k níž dochází za součinnosti s Autoklubem RČS. V blízké budoucnosti se pomýšlí na stavbu dalších výstražných tabulí v Čechách a na Slovensku.

KNIHY REDAKCI DOŠLE.

Praktická příručka manželského života. Naučná dnešní literatura stále se mnoho obírá manželstvím a celou jeho podstatou. Z přečetných nových knih vyniká kniha amerických lékařských manželů H. a A. Stoneových, kteří k napsání knihy přistoupili po dlouhé praxi a speciálním studiu velkého množství manželství. Vážný a čistý způsob, kterým soužití dvou lidí probírají, může opravdu mnoho dobrého čtenářům říci a vzájemný jejich vztah prohloubiti a utužiti. Dílo nese název „Kniha o manželství“, přeložil ji docent V. Tůma a krásným úvodním listem doprovodila spisovatelka Marie Majerová. List je faksimile jejího rukopisu. Kromě toho má kniha ještě 9 obrázků. Vydala Družstevní práce v Praze.

Wie kämpft das illegale Deutschland? Bericht antifaschistischer Arbeiter über den revolutionären Kampf in den faschistischen Massenorganisationen. 48 stran. Cena Kč 2.50. Verlag Rudolf Dölling, Praha.

Rudolf Olden: Hitler. S 19 fotografiemi ze života Hitlerova. Vydal Čin. Cena Kč 38.—

Musíte vidět

LAZEBNÍKA SEVILLSKÉHO

v

D³⁷

Americký Flaubert

**LOUIS BROMFIELD
DVACETČTYŘI
HODINY**

Sinclair Lewis prohlásil při udělení Nobelovy ceny, že si ji Bromfield zaslouží právě tak dobře a že tento román je jeho nejlepší prací.

Líčí události, jež se sběhly v světovém Babelu New Yorku za 24 hodiny a podivně proplety a změnilly vztahy sedmdesátiletého milionáře, gangstera Tony Sicilliana, průmyslového magnáta, kabaretní zpěvačky Rosy atd. Jak je líčí, posuďte z kritik:

Leipziger Neueste Nachrichten: „Symfonie velkoměstského života, která nás střídavě vzrušuje, otfásá, rozesměje a vede k přemýšlení, ale vždy nás naplní obdivem pro jejího stvořitele.“ **Neue Freie Presse:** „Neznám druhou knihu, v níž by bylo tak přítomno celé město.“

Dva díly. Cena každého v skvělé výpravě a stylové vazbě 35 Kč. Zašle ochotně váš knihkupec nebo nakladatelství

SFINX, B. JANDA, PRAHA XVI., PŘEMYSLOVA 16